

**DIONIŠTVO VJERNIKA LAIKA U KRISTOVOJ
SVEĆENIČKOJ, PROROČKOJ I KRALJEVSKOJ SLUŽBI
(KAN. 228 – 230)**

Jure Brkan, Split

UDK: 256/259
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 9/2003.

Sažetak

Prema Zakoniku kanonskoga prava koji je proglasio papa Ivan Pavao II. 25. siječnja 1983., apostolskom konstitucijom "Sacrae disciplinae leges", kan. 207, §§ 1-2. kaže se da u Crkvi, po božanskom ustanovljenju, među vjernicima imaju posvećeni službenici koji se u pravu nazivaju klerici, te da se svi ostali vjernici nazivaju laici, a da ima i vjernika koji se na osobit način posvećuju Bogu i da takav stalež ne pripada hijerarhijskom uređenju Crkve nego "pripada ipak njezinu životu i svetosti." Dakle, strogo pravno govoreći hijerarhijskom uređenju Crkve pripadaju samo dvije vrste Kristovih vjernika: klerici i laici. Ovdje obrađujemo kan. 228-230. koji posebno govore o dioništvu Kristovih vjernika laika u Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi koje imaju prema pravnim propisima u Božjem narodu - Katoličkoj crkvi. Rad smo podijelili na dva glavna dijela: 1. Pojam vjernika laika u Crkvenoj realnosti i 2. Dioništvo vjernika laika u Kristovoj trostrukoj službi, razumije se, prema aktualnoj Crkvenoj stezi. Stoga ćemo, na temelju izvora, nauke crkvenog Učiteljstva i izabrane literature, teološko pravnom metodom, najprije obraditi pojam Kristova vjernika laika kroz povijest i danas, nakon toga ćemo istumačiti tri kanona iz Zakonika iz 1983, kan. 228-230 imajući u vidu, također i neke druge kanone iz Zakonika, te crkvene dokumente nakon stupanja na snagu istog Zakonika, koji posebno rade o dioništvu Kristovih vjernika laika u trima Kristovim službama: svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj.

Ključne riječi: *vjernik laik, klerik, dioništvo, služba posvećivanja, proročka služba, kraljevska služba, akolit, čitač, službe, zaduženja.*

UVOD

U Zakoniku kanonskoga prava iz 1983. kanoni 228-230¹ govore o dionicima Kristovih vjernika laika u trima Kristovim službama: svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj (usp. kan. 204, § 1). Iz izvora za kanone 228-230. reljefno se vidi koliko je ekleziologija II. vatikanskoga sabora utjecala na formulaciju kanona o obvezama i pravima laika (kan. 214-231) čiji dio čine kanoni 228-230. koji su predmet ovoga rada. Iako se pravna baština Crkve "nalazi u knjigama Staroga i Novoga zavjeta, iz koje, kao iz svojeg izvora, potječe sva pravna i zakonodavna predaja crkve",² ipak je na kan. 228-230 najviše utjecao nauk II. vatikanskoga sabora koji je prenesen na *kanonički* govor. Zato se tumačenje kanona 228-230 ne može uopće shvatiti bez nauke II. vatikanskoga sabora o laicima i drugih teoloških znanosti, posebno povijesti Crkve u ovoj materiji. Posebno danas, poslije godina

¹ Ovdje je govor o sudjelovanju vjernika laika u Kristovoj trostrukoj službi prema Zakoniku kanonskoga prava za latinsku crkvu iz 1983. Katolička crkva ima i drugi zakonik: *Zakonik kanona Istočnih Crkava. Proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas Koncila - Zagreb 1996. I u tom Zakoniku kan. 403, § 2, 404, 408. govore o istoj stvari. Kan. 399. Zakonika kanona Istočnih crkava kaže: "Pod nazivom laik u ovom Zakoniku razumijevaju se vjernici kojima je svjetovna značajka i vlastita i posebna, kao onih, koji su, živeći u svijetu, dionici crkvenog poslanja, a nemaju svetoga reda i nisu pribrojeni redovničkom staležu." Za ovakvu definiciju izvori su: LG, br. 31. i AA, br. 2. U kan. 408, § 2. čitamo "Što se tiče vršenja crkvene zadaće laici su posve podložni crkvenoj vlasti." Kan. 408. temelji se, između ostalog, na: II. vatikanski sabor, *Lumen gentium* (dalje: LG) br. 33; II. Vatikanski sabor „Christus Dominus“ (dalje: CD) br. 27 ; II. vatikanski sabor, „Apostolicam actuositatem“ (dalje: AA) br. 24; II. vatikanski sabor, „Ad gentes“ (dalje: AG) br. 17. Kratice za ostale dokumente II. vatikanskoga sabora koje spominjemo u ovome radu: "Presbyterorum ordinis" (dalje: PO); "Dignitatis humanae" (Dalje: DH); "Gaudium et spes" (dalje: GS); "Gravissimum educationis" (dalje: GE).

² Apostolska konstitucija Ivana Pavla II. „Sacrae disciplinae leges“ (Zakone svete stega) kojom je papa 25. siječnja 1983. Zakonik kanonskoga prava za Latinsku crkvu.

suprotstavljanja kanonskome pravu³ i pravnim rješenjima o pravnom položaju fizičkih osoba u Crkvi, navlastito o položaju vjernika laika u Crkvi koji se "još osjećaju da su pasivni", ne toliko aktivni članovi Crkve kako bi mogli na temelju sakramenata krštenja i potvrde, posebno kada se nešto odlučuje vjernici laici imaju samo savjetodavni, a nipošto odlučujući glas u crkvenim vijećima, pojedinih crkvenih struktura odnosno crkvenih zajednica (javnih pravnih osoba) koje sačinjavaju Katoličku crkvu, jer tu, naime, odlučuju samo klerici.

Istini za volju, svjedoci smo kako protivljenje pravnosti (pravnim rješenjima) u realnosti Crkve, jenjava ali nije nikada i nadideno, posebno kada se radi o vjernicima laicima u crkvenoj realnosti, tj. u

³ Usp. Papa Ivan Pavao II. "Allocutio ad eos qui di 24 ianuarii 2003 in Die Academico 'Vent'anni di esperienza canonica' partem habuerunt", u: *L'Osservatore Romano*, 25. siječnja, 2003, str. 5; *Pontificium Consilium de legum textibus Communicationes*, 35(2003), br. 1, str. 3.: "In questi vent'anni si è potuto constatare a che punto la Chiesa avesse bisogno del nuovo Codice. Felicemente le voci di contestazione del diritto sono ormai piuttosto superate. Tuttavia, sarebbe ingenuo ignorare quanto resta da fare consolidare nelle presenti circostanze storiche una vera cultura giuridico-canonica e una prassi ecclesiale attenta alla intrinseca dimensione pastorale delle leggi della Chiesa." Postavljalo se kroz povijest Crkve, a nastavlja se još i danas pitanje: zašto kanonsko pravo? Odnosno treba li Crkvi uopće kanonsko pravo, jer prema nekima ono uskraćuje vjernicima laicima ono što dobivaju po svetom krštenju i potvrdi. Smatramo kako je dovoljan odgovor na pitanje: zašto kanonsko pravo? ono što Ivan Pavao II. piše u Apostolskoj konstituciji "Sacrae disciplinae leges" (Zakone svete stege), od 25. siječnja 1983, kojom je, kao vrhovni crkveni zakonodavac pravno proglasio novi Kodeks kanonskoga prava za latinsku Crkvu (kan. 1):

"Uistinu, Zakonik kanonskoga prava prijeko je potreban Crkvi. Budući da je ustanovljena kao društveno i vidljivo tijelo, Crkvi su potrebne odredbe kako bi njezino hijerarhijsko i organsko uređenje bilo vidljivo, da bi se valjano uredilo vršenje službi koje su joj od Boga povjerene, osobito svete vlasti i dijeljenja sakramenata, da bi se uredili odnosi među vjernicima prema pravednosti utemeljenoj u ljubavi, da bi se osigurala i točno odredila prava pojedinaca te, napokon da bi se zajednički pothvati, prihvaćeni radi usavršavanja kršćanskog života, potpomagali, učvršćivali i unapređivali kanonskim zakonima." Usp. O. FUMAGALLI CARULLI, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*, Milano, 2003, str. 5-14. Usp. Članak predsjednika Papina povjerenstva za zakonske tekstove održano 29. travnja 2002. na sveučilištu "Sacro Cuore" u Milanu: J. HERRANZ, "Il diritto canonico, perchè?", u: O. FUMAGALLI CARULLI, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*, Milano, 2003, str. 377-399.

njezinom vidljivom organizmu (LG 8) kako je to propisano u crkvenom uređenju latinskog obreda. Svjesni smo da postoji stalna obnova ili evolucija crkvenih struktura i kanonskog prava, posebno je razvoj (evolucija) naglašen, kada se radi o uključivanju vjernika laika u Kristovu trostruku službu, čime Kristovi vjernici laici postaju angažiraniji, aktivniji, postaju subjekti, a ne objekti, ali još nedovoljno, tako da postoje mnoga teška pitanja koja, prema nekima, priječe jedinstvo kršćana⁴ i jednake obveze i prava Kristovih vjernika laika obaju spolova u Crkvi. Uza sve poteškoće o jednakosti obaju spolova i uključivanje svih Kristovih vjernika u izgradnju Crkve, ipak, nakon II. vatikanskoga sabora, vjernici laici imaju prostora u Crkvenom uređenju da budu aktivni dionici u trima Kristovim službama; oni u crkvenim zajednicama koje sačinjavaju Katoličku crkvu, imaju i te kako zapaženo mjesto; imaju vlastite obveze i prava koja, prema Zakoniku iz 1983. za latinsku Crkvu, trebaju vršiti. Te čine od njih pastiri legalno zahtijevaju da ih vrše: radi spasenja duša (kan. 1752). Cilj je tog zahtjeva izgradnja Katoličke crkve i poboljšanje čovječanstva prema Isusovoj zapovijedi ljubavi prema svim stvorovima. Kad se govori o crkvenim zakonima koji se odnose na vjernike, osim što moraju biti jasni, moramo kazati da se ne smije tumačiti samo pozitivistički zanemarujući katoličku teologiju i druge crkvene znanosti, tj. zahtijeva se interdisciplinarnost, recipročna izmjena teoloških, pravnih, socioloških i drugih problema te nauk crkvenog Učiteljstva. To ćemo svakako u ovom radu imati u vidu, jer nam je želja da u pastoralnoj službi, osim znanstvene obrade problema, pripomognemo pravnoj formaciji današnjih i budućih članova Katoličke crkve latinskog obreda.

Gledajući čisto teološki, vjernici laici, *christifideles*⁵ imaju

⁴ Dok odluke i nauk II. vatikanskoga sabora u Crkvi još u nekim segmentima njezinog života nisu dobro zaživjeli, dotle neki već traže novi ekumenski III. vatikanski sabor koji bi raspravljao o teškim Crkvenim temama, kao što su: Papin primat, ređenje žena, svećenički celibat i ponovno vjenčanju rastavljenih. Usp. "Prefazione", u: O. FUMAGALLI CARULLI, *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*, Milano, 2003, str. XVII.

⁵ Usp. P. A. BONET, "Il 'christifidelis' recuperato protagonista umano nella Chiesa", u: *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, a cura di Renè Latourelle, Cittadella Efditrice -Assisi, sv. 1, str. 471-492, posebno vidi str.

ontološku mogućnost da preko sakramenta krštenja i potvrde vrše one crkvene službe u koje ih pastiri uključe, uvijek, kada su osposobljeni prema pravnim propisima, tj. imaju one osobine koje Crkva zahtijeva, općim i partikularnim propisima, za pojedinu crkvenu službu (akolit, čitač, katehist, savjetnik, profesor, itd.). Kristovi vjernici su pomazani, sakramentom krštenja i potvrde osposobljeni da ih pastiri uključe u određene crkvene službe, prema pravnim propisima.

Ovdje je vrlo važno naglasiti da je posebnost laika u Crkvi *svjetovnost* što ih razlikuje od drugih udova ili članova Crkve: klerika i članova ustanova posvećenoga života. Laici nisu samo pozvani na izgradnju Crkve-Otajstvenoga Kristova tijela nego i na onaj rad koji se odnosi na vidljivu ustanovu. Upravo i zato što je Crkva Sakrament i vidljivi, društveni organizam (LG 8) te zajedništvo krštenih ljudi, ona svojim Zakonikom uređuje i svoju vidljivost, pojavnost na zemlji gdje svi skupa, pod vodstvom pastira sudjeluju ili imaju udjela u Kristovim trima službama, ali svatko na svoj način i u svom redu, prema pravnim propisima. Zato, službe laika nisu jednake službama klerika ili članova ustanova posvećenoga života.

U ovom ćemo radu upravo najprije vidjeti kako je to bilo u crkvenoj povijesti, potom ćemo obraditi kanone 228-230 koji govore o crkvenoj stezi danas, tj. o laicima kao dionicima u trima Kristovim službama upravljanja, poučavanja i posvećivanja kako to gleda danas crkveno pravo i odluke. U radu ćemo se služiti izvorima, dokumentima Učiteljstva i izabranom literaturom. Najprije ćemo donijeti pojedini kanon u originalu (latinski) i usporedno na hrvatskom, nakon toga ćemo donijeti izvore i naš komentar, tj. postupit ćemo prema kan. 19. gdje se u tumačenju crkvenih zakona može preuzeti "pravno shvaćanje i praksu Rimske kurije, opće i posebno mišljenje stručnjaka." Smatramo da je takva metoda najprihvatljivija za ovaj naš rad, jer će čitatelj tako lakše shvatiti kanone 228-230 koji, uz ostale po drugim

487-492; F. COCOPALMERIO, "De conceptibus 'christifidelis' et 'laici' in Codice Iuris Canonici. Evolutio textuum et quaedam animadversiones", u: *Periodica*, 77(1988), str. 381-424; L. B. RIBLÈ, *El concepto de laico en el Coetus 'De laicis' en la codification de 1983* (Doktorska teza iz kanonskoga prava), Roma, 1994; F. COCOPALMERIO, "Il 'christifideles' in genere e 'christifideles laici'", u: E. CAPPELLINI, F. COCOPALMERIO, *Temi pastorali del Nuovo Codice*, Queriniana, Brescia, 1984, str. 15-54.

mjestima Zakonika iz 1983. i partikularnog prava, govore o određenom konkretnom sudjelovanju vjernika laika u Kristovoj trostrukoj službi.

I. dio

I. POJAM KRISTOVA VJERNIKA LAIKA U CRKVENOJ REALNOSTI

1. Pojam vjernika laika u sv. Pismu

Riječ *laik*, dolazi od grčke riječi *λαός* a označava narod (mnoštvo) odvojen od poglavara. U Bibliji (Sepuaginta, prijevod Staroga Zavjeta na grčki) *λαός* označava narod, puk, što je postalo tehnički izraz za *Izrael-Narod Božji*. *Λαός*, obični puk se stavlja nasuprot poganima i poglavarima, posebno se razlikuje od svećenika i proroka. Ne nalazimo riječ *laikos* sa značenjem određene osobe kao laika u prijevodu Svetog pisma (LXX). Teremin *laikós* ne nalazimo u upotrebi ni kod pogana prije dolaska kršćanstva na pozornicu svjetske povijesti. Istini za volju, već u *Novom zavjetu* nalazimo riječ kršćani, ali općenito, a oni se već nazivaju različitim nazivima: apostoli, tj. Dvanaestorica s Petrom kao glavom, učenici, đakoni, udovice i razni karizmatici, tj. kršćani koji su imali različite darove odnosno karizme (prorokovanje, poučavanje, evangeliziranje, upravljanje). U djelima apostolskim Čitamo: "U antiohijskoj je Crkvi bilo proroka i učitelja" (Dj 13, 1; usp. još Dj 11, 27 sl). Učitelji (didaskalos) poučavali su braću(kršćane) o i kršćanskom življenju vjere. U 1 Kor 12, 4. čitamo: "Različiti su dari, a isti Duh; u 5 r. čitamo "i različite službe, a isti je Gospodin, u r. 6. se kaže "ista djelovanja, a isti je Bog koji čini sve u svima" . Dalje se kaže, u 1 Kor 12, 8 "Doista, jednome se po Duhu daje riječ mudrosti, drugima riječ spoznaja (...)"

Podsjećamo, da se: "U Antiohiji učenici najprije prozvaše kršćanima" (Dj 11, 26), tako da se kršćane već smatralo posebnom udrugom u odnosu na židovstvo. Kršćani su se nazivali svetima (ἅγιοι) i braćom (ἀδελφοί); kršćanin se postajao na vidljivi način krštenjem iz vode i Duha Svetoga, time je kršćanin postajao član Crkve Kristove, član novoga naroda Božjega i tako su se kršćani razlikovali od pogana i drugih koji nisu vjerovali u Isusa Krista Boga i čovjeka u njegovo

uskrsnuće od mrtvih. Krštenjem vodom i Duhom Svetim, te ispovijedanjem vjere u Isusa Krista nekako se može reći kako kršćanin pravi ugovor s Isusom da će biti njegov ud, tj. ud njegove Crkve.

II. vatikanski sabor u LG, br. 9, kaže :

”Taj novi ugovor ustanovio je Krist, to jest novi savez u svojoj krvi (usp. 1 Kor 11, 25), pozivajući iz Židova i pogana narod koji je bio jedan ne po tijelu, nego po Duhu, u novi Božji Narod. Jer oni koji vjeruju u Krista, budući da su ponovno rođeni ne iz raspadljiva sjemena, nego iz neraspadljivoga po riječi živoga Boga (usp. 1 Pt 1, 23), ne iz tijela, nego iz vode i Duha Svetoga (usp. Iv 3, 5-6), Čine napokon 'izabrani Narod, kraljevsko svećenstvo, sveti narod, puk koji pripada Bogu ... koji nekoć nije bio narod, a sada je Božji narod' (1 Pt 2, 9-10).”

Novi Božji Narod je već bio organiziran: apostoli, učenici, đakoni, udovice, razni karizmatici, ali sam pojam vjernika laika u novozavjetnim spisima još nije tako određen da bi se moglo govoriti u današnjem smislu klerik-laik. Naime, svi koji su prigrlili vjeru u Isusa Krista nazvali su se kršćanima (Christifideles). Na temelju novozavjetnih spisa, značenje i posebna uloga vjernika laika ne može se točno odrediti, kanonista *Agostino Montan*, kraće ”Nel Nuovo Testamento il significato e il ruolo dei laici non sono particolarmente caratterizzati.”⁶

LG, br. 10. govori o *općem svećeništvu vjernika*, o, o *svećeničkom narodu o sensus fidelium*, jer svi Kristovi vjernici vjerom i krštenjem urastaju u Krista, ali nije isto odnosno jednako opće svećenstvo vjernika koje se dobiva krštenjem i krizmom (LG 11), kao ministerijalno ili hijerarhijsko svećeništvo. Pojam ministerijalnog svećenstva dolazi od grčkih riječi: *διακονία*, *διακονείν*, latinski se kaže *ministerium*, *ministare*, što na hrvatskom znači služba, *služiti*, *posluživati*. Ministerijalno svećenstvo se bitno razlikuje od općeg svećenstva. Naime, dok opće svećenstvo Kristovi vjernici dobivaju vjerom i krštenjem, dotle ministerijalno svećenstvo Kristovi vjernici

⁶ A. MONTAN, *Il diritto nella vita e nella missione della Chiesa. 1. Introduzione. Norme generali. Il popolo di Dio* (libri I e II del Codice), Edizione Dehoniane Bologna, Bologna, 2002, str. 204 (dalje: *Il diritto nella vita e nella missione della Chiesa*). Slobodan prijevod glasi: U novom Zavjetu značenje i uloga laika nije posebno određena.

muškarci dobivaju: molitvom i polaganjem biskupovih ruku, prema liturgijskim obredima i propisima kanonskoga prava.

Ovdje bi se moglo nekako reći da one kršćane nad kojima su apostoli odnosno biskupi molili i polagali ruke za određenu crkvenu službu možemo već nazivati klericima, jer su samo oni određeni i izabrani između mnoge braće kršćana (*Christifidelis*), oni su čak odijeljeni za služenje crkvenoj zajednici. Druge Kristove vjernike već bismo mogli nazivati laicima, njih je najveći broj u Svetoj Crkvi, oni zajedno s klericima sačinjavaju Novi Božji Narod čijim se članom ili udom postaje, ne po nacionalnoj ili političkoj opredijeljenosti, nego posredstvom krštenja kojim se na vanjski način pritjelovljuju Kristovoj Crkvi kao "vidljivom organizmu" (LG, br. 8), te se bitno, neizbrisivim biljegom, razlikuju od pogana i drugih ljudi koji ne prihvaćaju Krista i njegov put čovjekova spasenja. Za one koji nisu zaređeni upotrebljavali su se termini: *λαϊκός ἰδιότης*, *βιοτικοί*, *saeculares*, *populares*.⁷ Oni su se u dugoj crkvenoj povijesti smatrali kao neka oprečnost od "svet", učen, stručnjak, kao nešto profano, a u Svetom pismu se terminom *laikos* ne označava konkretnu osobu (*persona humana*) u smislu Kristova vjernika koji je rođen iz vode i Duha Svetoga, koji je pomazan (Krist znači 'pomazanik').

2. Pojam vjernika laika u počecima Crkve i u starom vijeku

Crkveni pravници, povjesničari i poznavatelji "Povijesti kršćanske literature", patrologije, određenije počinju govoriti o laicima, počevši s *Klementom Rimskim* crkvenim piscem i Rimskim papom koji je u poslanici Korinćanima izričito i određeno upotrebljavao riječ *laik* (1 Klem 40, 5), gdje vjernika laika razlikuje od velikog svećenika, *svećenika* i *levita* i tako već u arhaičkom crkvenom ustrojstvu postoje vjernici koje se naziva laicima i oni zauzimaju posljednje mjesto unutar Božjeg naroda. Klement Rimski, naime, piše: " (...) Čovjek laik (ὁ λαϊκός ἄνθρωπος) obvezan je na laičke propise (πρόσταγμασιν) (...)."⁸ U sličnom smislu nastavljaju govoriti o laicima, također i Klement Aleksandrijski i Origen, tj. za prve crkvene pisce vjernik laik se u

⁷ Usp. Y. CONGAR, "Laie", u: LThK, 6, stupac 731-740, posebno vidi, stupac 734.

⁸ T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature*, prvi svezak. Patrologija od početka do sv. Ireneja, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1996, str. 74.

crkvenom ustrojstvu razlikuje od: biskupa, prezbitera i đakona,⁹ te podđakona (nekada se podđakonat smatrao višim crkvenim redom). Kada je riječ o đakonisama,¹⁰ njih ubrajamo u vjernike laike jer, prema crkvenoj tradiciji i propisima, nije se nikada smjelo ženu propustiti u klerički stalež, a i danas Crkva u svojim zakonima ostaje na povijesnom stajalištu "Časnoj tradiciji", tj. prema kan. 1024: "Sveto ređenje valjano prima samo kršteni muškarac (solus vir baptizatus)."¹¹

Može se nekako reći kako je laik član naroda Božjega, pripadnik kršćanske zajednice u svijetu, član Božjega naroda koji se razlikuje od *nenaroda* (član onih koji nisu kršteni ili onih koji pripadaju drugim religijama); u Crkvi su laici oni koji nisu nosioci ministerija, tj. nisu kler, "ali su pozvani i dorasli da sudjeluju u punom životu i poslanju kršćanske zajednice, dakako, na svoj način. U tom smislu crkveni oci razlikuju "stado"¹² i "kler" u Crkvi."¹³

⁹ Usp. J. GAUDEMET, *Storia del Diritto canonico. Ecclesia et Civitas*, Edizioni San Paolo, Torino 1998, str. 72-83. Naš auktor pod poglavlje o laicima u prvim stoljećima Crkve govori o "malim redovima" (podđakon, akolit, egzorcist, lektor). Oni su bili lišeni najvažnijega dijela liturgijskog života i nisu strogo dolazili pod pojam klerik. Tu je već postojala stroga razlika između: klerik i laik. U istom poglavlju o laicima govori: o ženama općenito i o udovicama i djevicama posebno.

¹⁰ Usp. B. KURTSCHIED, *Historia iuris canonici. Historia institutionum ab Ecclesiae fundatione usque ad Gratianum*. Ad usum scholarium. Reimpressio, Romae, 1951, str. 50-53. Isti Kurtscheid, poznati povjesničar crkvenog prava, na str. 53. piše: "Ordinatio diaconissarum, licet similitudinem cum ordinatione clericali habuerit, tamen erat benedictio et potestatem ordinis non conferebat. Diaconissarum conditio ecclesiastica erat similis illi clericorum, sed non aequalis et sic in sensu lato clerici vocari possunt." Đakonise ne možemo uvrstiti u klerike nego u vjernike laike iako su u službu ulaze nešto slično klericima. Ovdje je važno zapaziti riječ "slično", a "slično", nije isto.

¹¹ Usp. PO, br. 2. gdje se spominje Rim 12, 4. gdje se ističe da svi udovi nemaju iste službe.

¹² Riječ "stado" upotrebljavao je za vjernika u svojim poslanicama, npr. također i đakovački biskup J. J. Strossmayer "Poljubljeno u Isusu stado moje". U prenesenom značenju osjećao se odnos: pastir stado, a danas biskupi imaju običaj pisati kao pastiri "Božjem narodu" ili vjernicima. Još za biskupe vjernici ne označavaju, također i klerike i članove ustanova posvećenoga života, nego samo vjernike laike, što ne odgovara ekleziologiji II, vatikanskoga sabora gdje pod pojam vjernik dolaze sve kategorije Božjega naroda (biskup, svećenik, članovi ustanova posvećenoga života i vjernici laici obaju spolova).

Giovanni Magnani, pozivajući se na poznatog teologa *Congara*, kaže da je veoma važan tekst iz *Didascalia* (god. 225) gdje se spominje riječ laik: "Aliud ergo etiam vos laici, electa Dei ecclesia. Nam et prior populus ecclesia vocabatur; vos autem estis catholica sacrosancta ecclesia, regale sacerdotium, multitudo sancta, plebs adoptata, ecclesia magna, sponsa eornata Domino Deo." Neki ovaj tekst uspoređuju s 1 Petrovu o općem svećenstvu.¹⁴

Laici su se razlikovali od klerika i po tome što nisu mogli slaviti euharistiju, otpuštati grijeh (sakrament ispovijedi), ali su mogli propovijedati, nositi euharistiju, sudjelovati u izboru biskupa, poučavati. Posebno se laici ističu u poučavanju katekumena, ali su malo po malo te nabrojene funkcije preuzimali klerici. Vjernici su se u Crkvi najviše razlikovali po svetom ređenju odnosno polaganju ruku (χειροτονία). Laik je i dalje mogao biti postavljen za lektora, njega se postavljalo tako da mu se davala knjiga, ali se na nj nije polagalo ruke. Oni su ostali *opće svećenstvo* vjernika za razliku od *ministerijalnoga svećenstva* klerika u Božjem narodu Kristovoj Crkvi.

3. Pojam vjernika laika u srednjem i novom vijeku

U srednjem i novom vijeku (do Zakonika iz 1917) najprije su upotrebljavala posebna dva termina koji su bili sinonimi: *laik* i *plebeius* za označavanje ne klerika, plebs = narod, a nekada se upotrebljavao, također i termin *saecularis* kako bi se označilo vjernika laika u Crkvi i njegovu *svjetovnost*. No, kako bilo da bilo, gledajući teološki i crkveno-pravno, vjernik laik je u srednjem i novom vijeku označavao nezaređenu osobu.

U srednjem vijeku je bila borba među vjernicima koji su bili svjetovni poglavari laici, posebno oko postavljanja prava svjetovnih poglavara laika i nadležnih papa i biskupa oko postavljanja Kristovih vjernika na crkvene službe i prisustvovanja laika na crkvenim

¹³ M. ZOVKIĆ, *Crkva kao Narod Božji. Katolička ekleziologija*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 976, str. 242.

¹⁴ Usp. G. MAGNANI, "La cosiddetta teologia del laicato ha uno statuto teologico?", u: *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, (a cura di Renè Latourelle), Cittadella Editrice -Assisi, 1987, sv. 1, str. 497.

saborima, itd. trajao je sukob između papa i civilnih vladara (laika), između klera i svjetovnjaka oko famozne *investiture*.

Rabanus Maurus, opat i učitelj u Fuldi, piše (819.) da su tri vrste vjernika u Crkvi: laici, monasi i klerici.¹⁵ Laici su sve manje uključivani u crkvene službe; molili su tišim glasom, bili su dalje od oltara, to je išlo sve do toga da laici uopće nisu mogli prinositi darove na oltar. U VI. i VII. stoljeću pojavljuju se privatne mise, mise za samoga svećenika, mise koje su služile svećeničkom posvećenju, mise bez laika, bez naroda, što je Crkva u naše vrijeme donekle ispravila i u dobroj mjeri uključila laike u apostolat crkvenih zajednica, posebno u liturgijska i pučka slavlja.

Magistar Gracijan (oko 1140.) piše kako u Crkvi postoje dvije vrste vjernika "Duo sunt genera Christianorum", naime, kod Gracijana postoje: klerici i laici. Gracijan za laike kaže: "§ 1. Aliud vero est genus Christianorum, ut sunt laici."¹⁶ Sveti *Franjo Asiški* u svojoj *Reguli*¹⁷ (Pravilu) razlikuje među fratrima laike od klerika, posebno kada je riječ o molitvi Časoslova.

Tridentinski sabor (1545.-1563.), je izjavio: anathema sit (neka je proklet) za onoga koji tvrdi kako svećenik kojega je biskup zaređio može ponovo postati laik. Dakle, laik ređenjem postaje svećenik, te bitno mijenja svoj položaj u Crkvi, a svećenik, jednom zaređen, nikada

¹⁵ *De Inst. cler.* 1,2: PL 107, 297).

¹⁶ *Gratianus*, C. X. c. 7, qu. 1: "§ I. Aliud vero est genus Christianorum, ut sunt Laici. Laos enim est populus. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nichil (sic!) enim miserius est quam propter nummum Deum contempnere (!). His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum et virum iudicare, causas agere, oblationes super altaria ponere, decimas reddere, et ita salvari poterunt, si vicia tamen benefaciendo evitaverint." Ovdje je vrijedno zapaziti da je umjesto "nichil" i "contempnere", kako je napisano u: *Corpus iuris canonici*, editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici Richteri curas ad librorum manuscriptorum et editionis Romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit AEMILIUS FRIEDBERG, pars prior: *Decretum Magistri Gratiani*, Akademische druck-U. Verlagsanstalt, Graz, 1959, stupac, 678., prema našem mišljenju, trebale bi stati riječi *nihil* (ništa) i *contemnere* (contemno, 3.tempsi, temptum, prezirati, ne cijeniti).

¹⁷ *Regula fratrum minorum S. P. Francisci Assisiensis*, cap. III: "Clerici faciunt divinum officium secundum ordinem sanctae Romanae Ecclesiae (..). Laici vero dicant viginti quattuor Pater noster pro Matutino (...)."

više ne može biti laik. Rekli bismo da se svećenik ređenjem bitno (ontološki) mijenja i dobiva neizbrisiv biljeg. Nije ispravno reći za svećenika, kako se često čuje tu i tamo, koji napušta svećenički stalež "da ide u laički stalež", nego treba reći da se oslobađa obveza i prava koje je imao po kanonskom pravu, jer jednom valjano zaređeni svećenik nikada ne može postati laik. Tekst iz *Tridentinskoga sabora* ovdje donosimo u originalu. Kanon je formuliran 15. srpnja 1563., on se nalazi pod naslovom "canones de sacramento ordinis", sessio XXIII, *de ordine*, kan. 4. Ovako se sabor izrazio: "Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopus dicere: Accipe Spiritum Sanctum; aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: a. s." (DS 1774).

4. Pojam vjernika laika u Codx iuris Canonici Pii X. Pontificis maximi iussu digestus Benedicti papae XV. auctoritate promulgatus

Zakonik iz 1917. proglašen je na Duhove 1917., Apostolaskom konstitucijom koja počinje riječima "Providentissima Mater Ecclesia". Zakonik iz 1917. kan. 107. propisao je:

"Ex divina institutione sunt in Ecclesia clerici a laicis distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis; utroque autem possunt esse religiosi."¹⁸ (Po božanskom ustanovljenju u Crkvi klerici su različiti od laika, nisu svi klerici božanskog ustanovljenja, oboje mogu biti redovnici). Zakonik iz 1917. nije dao posebnu definiciju *laika* kao što je to učinio za *klerika* (kan. 108, § 2) i *redovnika* (kan. 488, br. 7). Istini za volju, i u Zakoniku iz 1917. govori se posebno o vjernicima laicima u nekoliko kanona¹⁹, npr. 166 (si laici contra); 373, §3 (e laicis assumi); 682 (laici ius habent); 683 (non licet laicis); 948 (Ordo ex Christi institutione clericos a laicis in Ecclesia distinguit ad fidelium regimen et cultus divini ministerium); 1263, §2 (Sine expresse

¹⁸ Izvor za kan. 107. Zakonika iz 1917. je: *Conc. Trident. sess. XXIII, De ordine*, can. 4; S. Clemens I, ep. "Propter subitas", a. 90-99, c. 40.

¹⁹ Usp. E. ZANETTI, *La nozione di 'laico' nel dibattito preconciliare. Alle radici di una svolta significativa e problematica*, Editrice Università Graegoriana, Roma, 1998, str. 73.

Ordinarii loci nemo fidelis locum habeat in ecclesia sibi suisque reservatum); 1342, §2 (Concionari (propovijedanje) in ecclesia vetantur laici omnes, etsi religiosi); 1391 (ex doctis catholicae scriptoribus); 1521, §2 (Quod si laicis partes...); 1592 (laici ipsi sint); 1933, §3(cum reus laicus est); 2017 (cancellarius vero sit praeterea laurea in iure canonico donatus). Kada Zakonik iz 1917. poziva na *christufideles* misli se na sve kršene ljude, odnosno kršćane (usp. kan. 87 (βαπτισματε ἥσομο); 119 (omnes fideles); 684 (fideles laude digni sunt) 1372, §1 (fideles omnes); 1496 (exigendi a fidelibus). U Zakoniku iz 1983. termin *christifideles* označava i laike i članove ustanova posvećenoga života i klerike,²⁰ te konkretno kaže što oni trebaju biti (raditi) u svetoj Crkvi, zajednici vjere, ufanja i ljubavi kao vidljivom organizmu, koja je sastavljena od ljudskog i božanskoga elementa. Laici su *udovi* i *članovi* Crkve Kristove, a ona je i "Societas" i "mysticum Christi Corpus",²¹ i to u isto vrijeme. Vjernici laici žive u svijetu (in saeculo) svoje laičko poslanje koje se razlikuje od kleričkoga i članova ustanova posvećenoga života. Iako se, također i za klerike kaže: svjetovni klerici ipak se njihovo bitno, ono što jesu, ono što ih razlikuje od laika, sastoji u posjedovanju svetoga reda koji su dobili molitvom i polaganjem biskupovih ruku, prema disciplini i liturgiji Crkve.

5. Pojam vjernika laika u dokumentima II. vatikanskoga Sabora i u Zakoniku iz 1983

Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus 25. siječnja 1983. Apostolskom konstitucijom koja počinje riječima "Sacrae disciplinae leges" (Zakone svete stege) najviše se nadahnua na Zakoniku iz 1917. i na Dokumentima II. vatikanskoga sabora. Zato smo u ovom broju imali u vidu pojam vjernika laika kako ga obrađuje II. vatikanski sabor i Zakonik iz 1983. U apostolskoj konstituciji "Sacrae disciplinae leges" čitamo da Zakoniku iz 1983. "više zadovoljava ekleziologiju II. vatikanskog sabora i načela koja odatle izvire, a koja su bila predložena već od

²⁰ Usp. A. MONTAN, *Il diritto nella vita e nella missione della Chiesa*, str. 206.

²¹ Usp. LG, br. 8.

početka obnove”, kako čitamo u ”Praefatio” (Predgovor) Zakoniku iz 1983.²² U kan. 207, § 1. koji se najviše nadahnuo na II. vatikanskom saboru: LG 10, 20, 30-33, 43-47.:”Po božanskom ustanovljenju među vjernicima u Crkvi ima posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali pak nazivaju se i laici.

§2. Iz oba ta dijela ima vjernika koji se javnim prihvaćanjem evanđeoskih savjeta zavjetima ili drugim svetim vezama, koje Crkva priznaje i potvrđuje, na svoj osobit način posvećuju Bogu i koji koriste spasenjskom poslanju Crkve; iako njihov stalež ne pripada hijerarhijskom uređenju Crkve, pripada ipak njezinu životu i svetosti.”²³

Kako vidimo kan. 207, §§1-2. crpi sadržaj iz Zakonika iz 1917. i Dogmatske konstitucije II. vatikanskog sabora ”Lumen gentium” o Crkvi. Dakle, to je najveći akt crkvenoga učiteljstva.²⁴ Upravo izvor za naš kanon jest Dogmatska konstitucija II. vat. sabora L G i njezina IV. Glava o laicima (LG 30-38). Zakonik iz 1983. ne donosi definiciju vjernika laika, ali ju je donio II. vatikanski sabor u LG 31, a slijedi je i papa Ivan Pavao II. u ”Christifideles laici” (Vjernici laici) od 30.

²² ”Praefatio”, u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću Pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas Koncila -Zagreb, 1996, str. LIII. Ovim smo se prijevodom služili u daljnjoj obradi. Ovdje treba naglasiti riječi iz ”Sacrae disciplinae leges”.:”Dapače, može se tvrditi da odatle potječe i ona značajka, po kojoj je Zakonik kao dopuna nauku koji izlaže II. vatikanski sabor, posebno što se tiče dviju konstitucija, to jest dogmatske i pastoralne.”(Ondje, str. XXXI). U citiranoj Konstituciji još čitamo:”Sredstvo, kakav je Zakonik, potpuno odgovara naravi Crkve, osobito kako je izlaže učiteljstvo II. vatikanskoga sabora promatrano općenito, a posebno njegov ekleziološki nauk. Dapače, taj se novi Zakonik može, na određeni način, shvatiti kao veliki napor da se sam taj nauk, to jest saborska ekleziologija, prenese u *kanonički* govor. Iako nije moguće sliku Crkve opisanu naukom Sabora savršeno prevesti na *kanonički jezik*, ipak zakonik se uvijek treba vraćati toj slici kao prvotnom uzoru čije crte mora u sebi, koliko je to moguće, izricati po svojoj naravi” (Ondje, str. XXIX). usp. o radu Papina povjerenstva za reformu Zakonika i prijedlozima za kanone o laicima u *Lex Ecclesiae fundamentalis*, u: *Communicationes*, 14 (1982), str. 29; *Isto*, 17(1985), str.164-171, 173-174, 198-198; *Isto* 18(1986), str. 335, 376-38.

²³ Izvor za kan. 207, § 1 Zakonika iz 1983. jest: kan. 107.§ 1. Zakonika iz 1917. i LG 10, 20, 30-33. Izvor za kan. 207, § 2. Zakonika iz 1983. jest: kan. 107. Zakonika iz 1917. i LG 43-47.

²⁴ Usp. Zakonik iz 1983. kan. 338, § 1.

prosina 1988., u br. 9.²⁵ Zato ćemo se posebno zaustaviti na LG br. 31, jer tu nalazimo i negativnu i pozitivnu definiciju laika u realnosti Crkve.

II. vatikanski sabor u LG, br. 31. najprije govori *što laici nisu*, da bi odmah nastavio govor *što laici jesu*. Gledajući što laici nisu (negativna definicija) kaže se: "Pod imenom laik ovdje se razumiju svi vjernici osim članova svetoga reda i redovničkog staleža odobrenog od Crkve". Nakon toga nastavlja pozitivnom definicijom u indikativu, laika u Crkvi, tj. govori što laici jesu u Crkvi, odnosno o laicima se nastavlja govoriti pozitivno.²⁶, tj. govori *što laici jesu u Crkvi*, odnosno o laicima se nastavlja govoriti pozitivno u indikativu. Time je postavljen i imperativ: što laik treba biti! Zato se u LG, br. 31 kaže:

"Pod imenom laika ovdje se razumiju svi vjernici (...), to jest vjernici koji, pošto su krštenjem združeni u jedno tijelo s Kristom, učinjeni Božjim Narodom i na svoj način postali dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, vrše, koliko na njih spada, u crkvi i u svijetu misiju čitavoga kršćanskoga naroda."²⁷

LG br. 31, nastavlja govor *o svjetovnoj naravi laika*, i kaže da je "Laicima svjetovna narav vlastita i posebna"²⁸ te da

"Na laike spada po njihovu pozivu da traže kraljevstvo Božje baveći se vremenitim stvarima i da uređujući ih po Bogu žive u svijetu, to jest u svim pojedinim dužnostima i poslovima svijeta (...). Tu su oni

²⁵ Usp. "Christifideles laici" od 30. prosinca 1988., u: Acta Apostolicae Sedis (dalje: AAS) 81(1989), str. 393-521, usp. G. GHIRLANDA, "Laico (laicus)", u: *Nuovo dizionario di diritto canonico* (a cura di Carlos Corral Salvador, Velasio De Paolis, Gianfranco Ghirlanda), San Paolo, 1993, str. 612-619.

²⁶ Usp. L. LIGIER, "Ministeri laicali di supplenza. Loro fondamenti nei documenti del Vaticano II", u: *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, a cura di Renè Latourelle, Cittadella Editrice-Assisi, sv. 1, str. 737-751.

²⁷ Prijevod smo preuzeli iz: *II. Vatikanski Sabor, Dokumenti*. Latinski i hrvatski, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 1970.

²⁸ Usp. E. CAPPELLINI-F. COCOPALMERIO, *Temi pastorali del Nuovo Codice*, Editrice Queriniana, 1984, str. str. 22 sl.; usp. S. BERLINGÒ, "I fedeli laici nella missione della Chiesa", u: *Pontificium consilium de legum textibus interpretandis, Ius in vita et in missione Ecclesiae*. Acta symposii internationalis iuris canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis iuris canonici diebus 19-24 aprilis 1993. In civitate Vaticana celebrati, Libreria editrice Vaticana, 1994, str. 839-854.

od Boga pozvani, da pridolesu, kao iznutra poput kvasca, posvećenju svijeta vršeci svoju vlastitu dužnost, vođeni evandeoskim duhom, i tako drugima otkriju Krista u prvom redu svijetleći svjedočanstvom svojega života, vjerom, nadom i ljubavlju (...).”

LG, br. 33. za laike kaže:”Osim toga imaju (laici m. op.) sposobnost da od hijerarhije budu uzeti da vrše za duhovnu svrhu neke crkvene službe.”Nastavlja se govor o trima Kristovim službama: Svećenička služba laika (br. 34), Proročka služba laika (br. 35), Kraljevska služba laika (br. 36) o čemu je u ovom radu posebna riječ, imajući u vidu da su kanoni Zakonika iz 1918. napor crkvenog zakonodavca da ekleziologiju II. vatikanskoga sabore izrazi u pravnoj formi, tj. u najkonkretnijoj formi, što je negdje uspio, a negdje nije. Npr. dok govorimo o udjelu laika u službama posvećivanja, proročkoj službi i službi upravljanja, treba odmah reći da se u Zakoniku iz 1983. vrlo malo, skoro ništa, ne govori izričito o karizmama i općem svećenstvu vjernika, o osjećaju vjere, iako *Sacrae disciplinae leges*, to naglašava ”svrha Zakonika nije da nadomjesti vjeru, milost, karizme, a posebno ljubav u životu Crkve ili vjernika. Naprotiv, svrha je Zakonika da stvori takvo uređenje u crkvenom društvu u koje, dajući prvenstvo ljubavi, milosti i karizmama, istodobno olakšava njihov uređeni razvoj u životu crkvenog društva i pojedinaca koji mu pripadaju.”²⁹ Npr. u Nacrtu Zakonika 1982., posebno kada se govorilo o ustanovama posvećenoga života, spominjale su se karizme, čak 7 puta, u kan. 580, 590, 3,631,§ 1, 708, 716,717, § 3, 722. istini za volju, bilo je spominjano u terminima ”dona”, ”*donationes Spiritus Sancti*” (usp. kan. 605 Nacrta iz 1983.), a nakon proglašenja Zakonika (25. siječnja 1983.) , među teolozima se stvara zabrinutost kada je riječ o *karizmama* u Zakoniku iz 1983. , tim više što II. vatikanski sabor u LG, br. 12 govori o *osjećaju vjere* (*sensus fidei*) i *karizmama u Božjem narodu*, te o ispravnosti karizmi u Crkvi. Sud o njima trebaju dati oni koji upravljaju Crkvom, a oni ne bi smjeli gasiti duha nego ”sve ispitati i zadržati ono što je dobro (usp. 1 Sol 5, 12 i 19-21).” (usp. LG 12).

²⁹ Apostolska konstitucija Ivana Pavla II. od 25. siječnja 1983. ”*Sacrae disciplinae leges*”, u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Glas koncila-Zagreb, 1996, str. XXIX.

U AG, br. 28, govori se o vjernicima koji imaju različite darove (dona) (usp, Rim 12, 6), te da "svatko mora surađivati u Evandelju prema svojim prilikama, sposobnostima o karizmama i službi (usp. 1 Kor 3, 10)". U Zakoniku iz 1983. jasnije je sudjelovanje klerika u trima službama u Crkvi, manje je jasno kada je riječ o sudioništvu laika u tim trima službama. Naime, kada je riječ o biskupima i svećenicima i đakonima, Zakonik iz 1983. kaže da u trima službama vjernici laici mogu ili surađivati ili imati svoj vlastiti dio (kan. 129). U kan. 759. o *službi naučavanja*, kaže se da vjernici laici mogu biti pozvani da "u naviještanju riječi surađuju s biskupom i prezbiterima". Laici su samo pozvani na suradnju! Za prezbitere se kaže da su, doduše i oni suradnici biskupa, ali im je "vlastito naviještati Božje evanđelje" (kan. 757). Što se, pak, tiče *posvetiteljske službe* laika, Zakonik iz 1983., nakon što je nabrojio biskupe, prezbitere i đakone, u kan. 835, § 4. kaže da i "ostali vjernici" mogu sudjelovati u posvetiteljskoj službi, te da i oni i imaju vlastiti dio, ali na svoj način (kan. 835, § 4).

Ovdje je vrijedno navesti kan. 129, § 1. koji kaže da su sposobni za *vlast upravljanja* ili *vlast jurisdikcije*, "prema pravnim propisima, oni koji su obilježeni svetim redom". U § 2. kan. 129. za vjernike laike kaže kako oni mogu *surađivati* u vršenju vlasti upravljanja ili jurisdikcije. Dakle, kada se samo malo zaviri u crkvene propise, može se odmah vidjeti da *vjernici laici u službi naučavanja i upravljanja mogu surađivati prema pravnim propisima*, a u slučaju službe posvećivanja vjernici laici imaju vlastiti dio, ali na svoj, posebni svjetovni način. Koji i kakav dio imaju vjernici laici u službi posvećivanja govori se konkretno u raznim kanonima u Zakoniku iz 1983. i u kan. 230, § 1-3.³⁰

U kanonima 228-230 crkveni je zakonodavac odredio sudjelovanje vjernika laika u trima Kristovim službama: 1. *munus regendi*, *munus docendi*, *munus sanctificandi*. Zato ćemo ovdje, na temelju izvora i literature, obraditi: 1. činjenicu da su laici samim sakramentom krštenja i potvrde sposobni za rečene tri službe. Te je službe crkveni zakonodavac odredio konkretno, tj. laici mogu, ali tek

³⁰ Usp. E. CORECCO, "I presupposti culturali ed ecclesiologici del Nuovo Codex, u: *Il nuovo Codice di diritto canonico. Aspetti fondamentali della codificazione postconciliare* (a cura di Silvio Ferrari), Società editrice il Mulino, 1983, str. 57-68.

imaju pravo da ih pastiri uzmu prema kanonskim propisima. Posebno je Zakonik iz 1983. posvetio kan. 224-231. o obvezama i pravima vjernika laika.³¹ Ovdje treba reći da, ako nije drugačije negdje određeno, svi vjernici (klerici i laici) imaju iste obveze i prava bez razlike na spol, dob, podrijetlo (muško i žensko). Nakon Zakonika iz 1983., veoma je ovdje vrijedno upozoriti na Sinodu biskupa iz 1987. koja je raspravljala o vjernicima laicima (*Christifideles laici*), a posebno se nadahnula na Matejevu evanđelju 20, 1-2. o Gospodinovu pozivu i poslanju radnika u svoj vinograd (vinograd je cijeli svijet) da se cijeli svijet preobrazi "u skladu s Božjim naumom u očekivanju konačnog događaja Kraljevstva Božjega."³²

II. dio

1. DIONIŠTVO VJERNIKA LAIKA U KRISTOVOJ KRALJEVSKOJ SLUŽBI

Kan. 228, § 1-2 govori općenito ali i konkretno: a) *općenito*: vjernici laici, ako ih pastiri nađu sposobnima prikladni su da ih pastiri uzmu u crkvene službe i zadaće (§ 1); b) *posebno*: vjernici laici mogu kao *stručnjaci* i *savjetnici* u raznim vijećima pomagati pastirima (§ 2). Tako su, prema Zakoniku iz 1983. vjernici laici uključeni kao *suradnici* Kristove kraljevske službe ili kako se u pravu običaje reći, vjernici su laici uključeni kao suradnici vlasti upravljanja. Kan. 129, § 2. nedvojbeno propisuje: "U vršenju te vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, surađivati vjernici laici." Ovdje je najvažnija riječ surađivati,

³¹ Usp. J. DELIĆ, "Prava i dužnosti vjernika laika", u: *Bogoslovska Smotra* 54 (1984), br. 2-3, str. 404-423. Treba reći da se ovdje više govori o laicima kao fizičkim osobama, tj. o osobama koje su po krštenju pritijelovljene Kristovoj Crkvi (usp. kan. 96). Općenito o pravnom položaju fizičkih osoba u Crkvi, usp. J. BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, Bogoslovna biblioteka, knjiga 24, Makarska, 1997., str. 170 sl.

³² IVAN PAVAO II. "*Christifideles laici*". *Vjernici Laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., str. 5. U citiranom dokumentu su obrađene razne. Za ovaj rad veoma je važan sadržaj naslova "Dionici svećeničke, proročke i kraljevske službe Isusa Krista (br. 14, str. 25-29); u br. 22. govori se o službama koje proizlaze iz sv. reda, u br. 23. riječ je o službama, dužnostima i ulozi vjernika laika obaju spolova.

što znači da vjernici laici ne mogu nikako samostalno, bez onih koji su obilježeni svetim redom odnosno "posvećeni pastiri" (hijerarhija), vršiti službe i zadaće za koje su prikladni, prema pravnim propisima.

1. Vjernici laici su sposobni da ih pastiri uzmu u crkvene službe i zadaće

Can. 228 - § 1. Laici, qui idonei reperiantur, sunt habiles ut a sacris Pastoribus ad illa officia ecclesiastica et munera assumantur, quibus ipsi secundum iuris praescripta fungi valent.

Kan. 228- § 1. Laici koji se nađu sposobnim prikladni su da ih posvećeni pastiri uzmu za one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima.

Izvori za kan. 228, § 1 jesu dokumenti II. vatikanskog sabora: LG, 33; CD 10; AA 24:

1. Kada je riječ o apostolatu laika onda LG, br. 33. kaže da su laici po krštenju i potvrdi pozvani na apostolat:

"da Crkvu učine prisutnom i djelatnom u onim mjestima i prilikama gdje ona samo po njima može postati sol zemlje. (...) Osim toga imaju sposobnost da od hijerarhije budu uzeti da vrše za duhovnu svrhu neke crkvene službe."

2. CD, br. 10 govori o članovima i službenicima ureda Rimske kurije. Tu se kaže da bi bilo korisno savjetovati se s laicima:

"Konačno, saborski oci drže da bi bilo veoma korisno kad bi se ti uredi više savjetovali s laicima koji se ističu krepošću, znanjem i iskustvom. Tako će oni imati u crkvenim poslovima udio koji im pripada."

3. Dekret II. vat. sabora AA o apostolatu laika, br. 24. kaže:

"Hijerarhija mora njegovati apostolat laika, davati mu načela i duhovnu pomoć, uređivati vršenje tog apostolata na opće dobro Crkve i bdjeti da se poštuje doktrina i red. Apostolat laika može imati različite načine odnosa s hijerarhijom, već prema raznim oblicima i

objektima apostolata. (...) Ali nijedna inicijativa ne može pretendirati da se zove katolička ako ne uslijedi suglasnost zakonitog crkvenog autoriteta.”

Konkretno se u AA, br. 24, govori:

"Hijerarhija povjerava laicima i neke zadatke koji su više vezani uz službu pastira: tako izlaganje kršćanske doktrine, neke liturgijske čine, brigu za duše. Snagom te misije laici su u izvršavanju ovih zadataka potpuno podređeni višem crkvenom vodstvu.”

Kako vidimo, Zakonik iz 1983. samo prenosi odluke II. vatikanskoga sabora na *kanonički jezik*. Time se, još jedanput potvrđuje da Zakonik iz 1983. možemo nazivati, također i Zakonik II. vatikanskog sabora.

Kada vrhovni crkveni zakonodavac, Sveti Otac papa, u kanonima Zakonika iz 1983. upotrebljava riječ *pastir i ministeria*³³, onda misli isključivo na: biskupe i prezbitere. Oni mogu biti (pastiri, kapelani, koordinatori, moderatori, itd.); što se pak tiče služba (*officia*) i zadaća (*munera*), misli se, također i na ostale *Kristove vjernike (christi fideles)*, koji mogu biti: akoliti, čitači, katehisti, izlagatelji evanđeoskog nauka, uređivači bogoslužnih slavlja i djela dobrotvornosti,³⁴ propovjednici.³⁵ Ovdje naglašavamo, kako se ne bi brkali pojmovi, da je homilija pridržana svećenicima i đakonima jer je

³³ Usp. Sveta kongregacija za klerike, *Instrukcija: Ecclesia de mysterio*, 15. 8. 1997, u: AAS 89(1997), str. 852-877. O posebnostima laika u odnosu na klerike usp: P. VALDRINI, "Ecclesialità e ministerialità della missione del fedele laico", u: *Periodica*, 87(1998), str. 527-548.

³⁴ Usp. Kan. 758. i 759. 785, § 1., usp. *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, KS, Dokumenti 110 (dalje *Naputak...*), Zagreb 1998. Naputak je izdan 15. kolovoza 1997., a donijeli su ga: Kongregacija za kler, Papinski savjet za laike, Kongregacija za nauk vjere, Kongregacija za bogoštovlje i sakramente, Kongregacija za biskupe, Kongregacija za evangelizaciju naroda, Kongregacija za ustanove posvećenog života i za društava apostolskog života, Papinski savjet za tumačenje zakonskih tekstova. U citiranom Naputku određene su različite teme o suradnji vjernika laika u svećeničkoj službi. Naputak je normativnog i praktičnog značaja.

³⁵ Usp. kan. 766.

ona dio samoga bogoslužja.³⁶ Čak se ne smije povjeriti držanje homilije bivšem svećeniku ili đakonu koji su napustili klerički stalež jer su oni, naime, napustili sudjelovati u ministeriju.³⁷

Motivacija sabora i Zakonika je teološka, jer su, naime, laici udovi i članovi Crkve; oni su i prema kan. 208. pozvani na izgradnju Božjeg naroda, a laici su, također i na temelju kan. 216. obvezni kao i drugi vjernici (klerici i članovi ustanova posvećenoga života) sudjelovati u poslanju Crkve, te imaju pravo promicati i podupirati apostolsko djelovanje. Dakle, ovdje je riječ o teološkoj motivaciji, tj. apostolsko djelovanje laika ne bi, u načelu, smjelo ovisiti o broju klerika i članova ustanova posvećenoga života iako se i na to nekada treba obazirati. Podsjetimo se na ono što je napisano u Dekretu II. vat. Sabora, "Ad gentes" o misijskoj djelatnosti Crkve, br. 21:

"Crkva nije pravno utemeljena, ne živi punim životom niti je savršen znak Krista među ljudima, ako s hijerarhijom ne postoji i ne djeluje laikat u pravom smislu. Bez djelatne prisutnosti laika Evandjelje se ne može duboko utisnuti u duh, život i rad nekog naroda. Zato treba već kod utemeljenja Crkve krajnje paziti na to da se podigne zreo kršćanski laikat."

Već smo naglasili kako je sadržaj kan. 228, § 1. dosta općenit. On govori o crkvenim službama i zadaćama koje vjernici laici "mogu vršiti prema pravnim propisima". Ukratko, već je došlo vrijeme da se u Crkvi Kristovoj treba držati općeg pravila: vjernici laici ne mogu vršiti one službe koje su izričito pridržane za klerike odnosno za one koji su obilježeni svetim redom. Takve su službe *conditio sine qua non* kleričke službe. Drugim riječima možemo reći da vjernici laici mogu vršiti sve one crkvene službe i zaduženja koja im nisu pravno zabranjena ili su one posebne laičke službe. Kako nam je poznato, crkvenih služba je mnogo koje nisu pridržane za klerike ili članove ustanova posvećenoga života i za takve službe sveti pastiri mogu uzeti

³⁶ Usp. kan. 767, § 1.

³⁷ Usp. L. SABBARESE, *I fedeli costituiti popolo di Dio. Commento al Codice di Diritto Canonico libro II. parte I.*, Urbaniana University Press, 2000., str. 74. U liturgijskim slavljinama, u nedostatku svećenika i đakona od Nedjelje: Usp. Propis Svete Kongregacije za bogoštovlje, *Directorium: Christi Ecclesia*, de celebrationibus dominicalibus absente prsbytero, 2. 07. 1988., u: *Enchiridion Vaticanum*, svezak 11, str. 715-764.

vjernike laike; to su one crkvene službe koje bi mogli nazvati i laičke službe ili one službe koje mogu vršiti svi Kristovi vjernici oba spola (*pari iure de utroque sexu valent*). Dakle, na one službe koje nužno ne uključuju sveti red, pastiri mogu uzeti i vjernike laike, s nekim zakonskim iznimkama kada se tiče spola (npr. kan. 230, § 1, gdje se kaže "viri laici". Članovi Papina povjerenstva za reformu Zakonika kanonskoga prava, smatrali su da se službe za koje nije nužan sveti red mogu povjeriti i laicima.³⁸ Zakonik iz 1983. u kan. 228, § 1. kaže da kada posvećeni pastiri nađu sposobne vjernike laike mogu ih (kada se kaže mogu to znači da ne moraju) *uzeti za određene crkvene službe*. Dakle, govor je ipak o određenim crkvenim službama, a ne o svim crkvenim službama. Prema Zakoniku iz 1983. pojam crkvene službe je određen u kan. 145, §§ 1-2. Tako u § 1. čitamo: "Crkvena služba jest svaka zadaća trajno ustanovljena bilo božanskom bilo crkvenom uredbom koja treba da se vrši u duhovnu svrhu." § 2. kaže: "Obveze i prava vlastita pojedinim crkvenim službama određuju se ili samim pravom kojim se služba ustanovljuje ili odlukom mjerodavne vlasti kojom se ona ustanovljuje i istodobno daje."³⁹

2. Vjernici laici mogu kao stručnjaci ili savjetnici i u raznim vijećima pomagati crkvenim pastirima

Can. 228-§ 2. Laici debita Kan. 228-§ 2. Laici koji se scientia, prudentia et honestate odlikuju potrebnim znanjem,

³⁸ *Pontificia Commissio Codici iuris canonici recognoscendo Communicationes* (dalje: *Communicationes*), III(1971), str. 187: "Quaedam igitur officia quae laicis committuntur, uti v. g. est institutio religiosa tradenda, dicit debent officia ecclesiastica. Officia itaque ecclesiastica non reservantur clericis. Similiter clericis non reservatur hodie exercitium omnis potestatis regiminis seu iurisdictionis in Ecclesia. Admittitur enim hodie Episcoporum Conferentiam regionis instrui facultate permitendi, certis sub conditionibus, constitutionem in primo gradu iudicii collegii iudicialis, certocertius potestatem regiminis seu iurisdictionis exercet." "Usp. *Communicationes*, II (1970), str. 95. Kan. 274, § 1. n: "Samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se zahtijeva vlast reda ili vlast crkvenog upravljanja."

³⁹ Izvori su za kan. 145, Zakonik iz 1917., kan. 145, § 1. i PO, br. 20. O Crkvenim službama usp. J. BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, Bogoslovna biblioteka, knj. 24, Makarska, 1997., str. 277-346, posebno str. 277-282.

praestantes, habiles sunt tamquam periti aut consiliarii, etiam in consiliis ad normam iuris ad Ecclesiae Pastoribus adiutorium praebeandum. razboritošću i čestitošću prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, i u vijećima prema pravnoj odredbi, pomažu crkvenim pastirima.

Kan. 228, § 2. ide dalje, te govori konkretnije. Izvori i za ovaj kanon jesu dokumenti II. vatikanskoga sabora: LG 33, 37; CD 27; AA 20, 26; AG 30; PO 17. Riječ je o uključivanju vjernika laika u stručna tijela ili određena crkvena vijeća.

1. LG u br. 33. kada govori o apostolatu laika, onda ih poziva da:

"prema svojim silama i potrebama vremena i oni aktivno sudjeluju na spasenjskom djelu Crkve." A LG br. 37. kada govori o laicima i hijerarhiji izričito govori: "(...) neka se rado služe njihovim (laičkim m. op.) razboritim savjetom, (...) Neka pažljivo i s očinskom ljubavlju gledaju pothvate, prijedloge i želje iznesene od laika."

2. CD br. 27 konkretizira te određuje da se u svakoj biskupiji osnuje posebno pastoralno vijeće:

"Vrlo je poželjno da se u svakoj biskupiji osnuje posebno pastoralno vijeće, kojemu neka bude na čelu sam dijecezanski biskup i u kojem neka sudjeluju posebno izabrani svećenici, redovnici i laici. Zadaća je tog vijeća da istražuje i ispituje sve što se odnosi na pastoralni rad te donosi o tome praktične zaključke."

3. AA br. 20 govori o katoličkoj akciji kao o posebnoj suradnji laika u hijerarhijskom apostolatu i naglašava:

"Laici surađujući s hijerarhijom na sebi svojstven način, pridonose svoje iskustvo i imaju odgovornost u vođenju tih organizacija, pri ocjenjivanju uvjeta u kojima treba vršiti pastoralnu akciju Crkve, a tako i u izrađivanju i provođenju svog programa rada".

U AA br. 26. govori o sredstvima za uzajamnu suradnju. Tako je određeno da se u biskupijama osnuju razna vijeća u kojima će

suradivati vjernici laici.

”Ukoliko je moguće, neka u dijecezama postoje vijeća koja će uz suradnju klerika i redovnika s laicima pomagati apostolske pothvate Crkve, bilo u naviještanju evanđelja i posvećivanju, bilo na karitativnom, socijalnom ili drugim područjima. Ova vijeća mogu poslužiti za uzajamnu koordinaciju različitih laičkih udruženja i inicijativa priznavajući posebnost i autonomiju.”

4. AG br. 30 govori o mjesnom uređenju Crkve i kaže:

”Da se postigne bolja usklađenost, neka biskup osnuje, ukoliko je to moguće, pastoralno vijeće u kojemu će po izabranim delegatima sudjelovati klerici, redovnici i laici.”

5. Dok PO br. 17. govor o svojevolumnom siromaštvu i stavu prema svijetu i zemaljskim dobrima, ističe:

”Crkvenim dobrima u pravom smislu riječi neka svećenici upravljaju prema naravi stvari i prema odredbama crkvenog zakonika, a koliko je to moguće, neka to bude uz pomoć stručnih laika.”⁴⁰

Kako vidimo. kan. 228, § 2. koji se nadahnuo na dokumentima II. vat. sabora govori o sposobnosti laika ”koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću” da mogu pomagati crkvenim pastirima kao *stručnjaci* ili *savjetnici*, te ”u vijećima prema pravnoj odredbi”. Ovdje treba naglasiti da savjetnik nužno ne uključuje vršenje vlasti reda, upravljanja ili jurisdikcije.⁴¹ Npr. vjernici laici mogu biti pozvani kao članovi biskupijske sinode (kan. 463, § 1, br. br. 5; kao članovi biskupijskog ekonomskog vijeća (kan. 492, § 1); članovi pastoralnog vijeća (kan. 512, § 1); župnog ekonomskog vijeća (kan. kan. 537); župnog pastoralnog vijeća (kan. 536, § 1), u sastavljanje

⁴⁰ Usp. J. BRKAN, ”Zakoniti zastupnik župe i redoviti upravitelj župnih dobara”, u: *Crkva u Svijetu* 37(2002.), br. 2, str. 131-171; usp. ISTI, ”Utjecaj drugog vatikanskoga sabora na V. knjigu zakonika iz 1983. o Crkvenim vremenitim dobrima”, u: *Bogoslovna smotra* 73(2003.), br. 1, str. 155-173.

⁴¹ Usp. kan. 129, §§ 1-2. O vlasti upravljanja ili jurisdikcije u Crkvi usp. J. BRKAN, *Opće odredbe*, str. 243-256.

sudskog vijeća⁴², itd. Laici u određenim crkvenim vijećima mogu biti kao stručnjaci ili kao članovi savjetnici, koji djeluju prema crkvenom pravu odnosno posebnim *Statutima* određenoga vijeća; ni u kakvom slučaju vjernici laici ne mogu predsjedati određenim crkvenim vijećima gdje se odlučuje. Oni u vijećima surađuju kao članovi vijeća, a predsjednici vijeća su biskup ili župnik odnosno posvećeni crkveni službenici koji donose odluke prema propisima prava.⁴³

Vjernicima laicima, kada nema svećenika ili đakona, može se povjeriti sudjelovanje u pastoralnom djelovanju župe (kan. 517, § 2). Ovdje zapažamo uvjetnu česticu "si" ako. Što bi značilo da dijecezanski biskup ne bi smio olako povjeriti laicima "sudjelovanje u pastoralnom djelovanju župe", ako ima dovoljni broj svećenika za pastoralnu službu u župi. Kada je u pitanju davanje ovlasti laicima, najprije treba izvršiti ono što je u pravu potrebno izvršiti, npr. da laici poučavaju zaručnike, obave ženidbeno bogoslužje, te da sudjeluju u sklapanju ženidbe (kan. 1112, § 1-2); biskupska konferencija može laike postaviti za crkvene suce i jednoga laika može uzeti da se sastavi sudsko vijeće (kan. 1421, § 2).⁴⁴

2. DIONIŠTVO VJERNIKA LAIKA U SLUŽBI NAUČAVANJA

Kan. 229, § 1-3. govori o sudjelovanju vjernika laika u službi naučavanja. Govor je o trima stvarima: a) vjernici laici imaju obvezu i pravo naučiti crkveni nauk prema svojoj sposobnosti i svome položaju (§ 1); b) vjernici laici imaju pravo steći potpunije znanje u svetim znanostima na crkvenim sveučilištima i fakultetima i postizati akademske titule (§ 2); c) vjernici laici ako udovoljavaju propisima o traženoj sposobnosti sposobni su primiti nalog od crkvene vlasti da poučavaju u svetim znanostima (§ 3).

⁴² Dopunska odredba Hrvatske biskupske konferencije na temelju kan. 1421, § 2. Zakonika iz 1983. kaže: "Biskupska konferencija može dopustiti da i laici budu postavljeni za suce, a od njih se, ako bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi sudsko vijeće."

⁴³ O pravnom djelovanju savjeta, zbora ili skupine osoba vidi: kan. 127. Usp. J. BRKAN, *Opće odredbe*, str. 237-241.

⁴⁴ Usp. kan. 482; 494; 1282; 1424; 1435.

1. Vjernici laici imaju obvezu i pravo naučiti crkveni nauk

Can. 229 - § 1. Laici, ut secundum doctrinam christianam vivere valeant, eademque et ipsi enuntiare atque, si opus sit, defendere possint, utque in apostolatu exercendo partem suam habere queant, obligatione tenentur et iure gaudent acquirendi eiusdem doctrinae cognitionem, propriae uniuscuiusque capacitati et conditioni aptatam.

Kan. 229 -§ 1. Laici, da bi bili u stanju živjeti po kršćanskom nauku i da bi ga i sami mogli naviještati i braniti, ako je potrebno, te da bi mogli sudjelovati u vršenju apostolata, imaju obvezu i pravo naučiti taj nauk, svatko prema svojoj sposobnosti i svojem položaju.

Izvori su za kan. 229, § 1 su: LG 35; DH 14; AA 29; AG 26; GS 43. Pođimo redom:

1. LG 35 govori o udioništvu vjernika laika u Kristovoj proročkoj službi:

”Krist (...) ispunja svoju proročku službu sve do punog očitovanja svoje slave, ne samo po hijerarhiji, koja uči u njegovo ime i po njegovoj vlasti, nego i po laicima, koje zato čini svojim svjedocima i poučava ih osjećajem vjere i milošću riječi (usp. Dj. 2, 17-18, Otkr 19, 10), da sila Evandjelja svijetli u svagdanjem obiteljskom i društvenom životu (...). (...) Tu je vježbalište i odlična škola apostolata laika, (...) Zato laici, i kad su zabavljeni vremenitim brigama, mogu i moraju vršiti dragocjeno djelovanje za naviještanje Evandjelja svijetu. Ako neki od njih u pomanjkanju svetih službenika, ili ako su ovi zapriječeni u krajevima pogana, nadopunjuju neke službe prema svojoj mogućnosti, i ako mnogi od njih ulažu svoje sile u apostolski rad, ipak treba da svi surađuju za širenje i porast Kristova Kraljevstva u svijetu. Zato neka laici marljivo nastoje steći dublju spoznaju objavljene istine i neka ustrajno mole od Boga dar mudrosti.”

2. DH u br. 14. govori svim Kristovim vjernicima :

”(...) kršćani u oblikovanju svoje savjesti trebaju brižno paziti na svetu i sigurnu nauku Crkve. Po Kristovoj je naime volji Katolička Crkva učiteljica istine, i njezina je zadaća da Istinu, koja je Krist, navješćuje i autentično uči, a ujedno da i načela moralnog reda, što proistječu iz same ljudske naravi, svojim ugledom objavljuje i potvrđuje. Osim toga, neka kršćani, pristupajući u mudrosti k onima koji su vani, ”u Duhu Svetomu, u ljubavi nehinjenoj, u riječi istine” (2 Kor 6, 6-7), nastoje proširiti svjetlo života sa svim pouzdanjem i apostolskom hrabrošću sve do prolijevanja krvi.”

3. AA, br. 29. govori o formaciji laika za apostolat te ističe:

” (...) Laik se uostalom mora, poznavajući dobro suvremeni svijet, potpuno uključiti u svoju društvenu sredinu i njezinu kulturu. (...) Osim duhovnog formiranja traži se solidna doktrinarna pouka, u teologiji, etici, filozofiji, već prema razlici u dobi, uvjetima života i talentu. Ne smije se nimalo zapostaviti važnost opće kulture uz praktično i tehničko formiranje. (...) Laik (...) čini Crkvu prisutnom i djelatnom.”

4. Dok AG, br. 26. govori o doktrinarnom odgoju svih Kristovih vjernika, onda kaže:

”Stoga treba pripremiti i odgojiti sve misionare: svećenike, braću i sestre, laike, svakog prema njegovu stanju, da se ne bi našli nedorasli za zahtjeve budućeg djelovanja.”

5. GS, br. 43. govori se općenito i o pomoći kojom se Crkva trudi pružiti ljudskoj djelatnosti preko kršćana (laici i klerici). O laicima , između ostalog, čitamo:

”Laici su specijalno, iako ne isključivo, nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti. (...) Od svećenika neka laici očekuju svjetlo i duhovnu snagu.”

Dalje se u istom broju govori da svećenici ne mogu znati i raditi

sve te se kaže laicima:” (...) neka rade sami, prosvijetljeni kršćanskom mudrošću i s poštovanjem uvažavajući naučavanje Učiteljstva, preuzmu svoju odgovornost. (...).”

Glavni su motivi zašto Crkva traći od laika da uče svete znanosti: 1. da žive po crkvenoj nauci, a kako će živjeti po njoj ako je nisu temeljito proučili; 2. da budu sposobni prenositi crkvenu nauku trebaju se za to pripremiti; 3. ako je potrebno da laici brane crkvenu nauku onda u njoj treba biti dobro poučen; 4. veoma je potrebno poznavati crvenu nauku, za ispravno apostolsko djelovanje. To je i obveza i pravo svih vjernika pa i laika.

2. Pravo vjernika laika na usavršavanje u svetim znanostima na crkvenim sveučilištima i fakultetima i na postizanje akademskih stupnjeva

Can. 229 - § 2. Iure quoque gaudent pleniorum illam in scientiis sacris acquirendi cognitionem, quae in ecclesiasticis universitatibus facultatibusve aut in institutis scientiarum religiosarum traduntur, ibidem lectiones frequentando et gradus academicos consequendo.

Kan. 229- 2. Imajući također pravo steći ono potpunije znanje u svetim znanostima koje se predaju na crkvenim sveučilištima i fakultetima ili na učilištima religijskih znanosti, pohađati na njima predavanja i postizati akademske stupnjeve.

Izvori za kan. 229, § 2 su: GE 10, GS 62; SC br. 22.

1. GE, br. 10 kad govori o Katoličkim fakultetima i sveučilištima izričito se spominju laici:

”Na katoličkim sveučilištima gdje nema teološkog fakulteta treba postojati institut ili katedra teologije, gdje će se držati predavanja koja mogu slijediti i laici. (...) neka crkveni pastiri (...) pobrinu da i uz nekatolička sveučilišta postoje katolički sveučilišni domovi i centri, u kojima će pažljivo izabrani i spremljeni svećenici, redovnici i laici

pružati trajnu duhovnu i intelektualnu pomoć sveučilišnoj mladeži (...).”

2. GS br. 62. govori se o skladu između kulture, civilizacije i kršćanstva, a laicima priznaje slobodu poniznog i odvažnog istraživanja gdje su kompetentni:

”Štoviše, poželjno je da veći broj laika stekne dovoljnu naobrazbu u svetim znanostima te da se mnogi od njih profesionalno dadu na taj studij i da ga produbljuju. No, da bi oni mogli vršiti taj svoj zadatak, treba vjernicima, i klericima i laicima, priznati potrebnu slobodu istraživanja, mišljenja kao i poniznog i odvažnog istraživanja svoga mnijenja tamo gdje su kompetentni.”

3. U SCh, art. 31, propisano je:

”Facultates Ecclesiasticae omnibus patent, sive clericis sive laicis, qui, legitimo testimonio praediti, vitae moribus ac studiis praevis idonei sint ut Facultati adscribantur.”⁴⁵

3. Vjernici laici mogu poučavati svete znanosti

Can 229 - § 3. Item, servatis praescriptis quoad idoneitatem requisitam statutis, habiles sunt ad mandatum docendi scientias sacras a legitima auctoritate ecclesiastica recipiendum.

Kan. 129 - § 3. Isto tako, prikladni su da od zakonite crkvene vlasti prime nalog da poučavaju u svetim znanostima ako udovoljavaju propisima o traženoj sposobnosti

Izvori za kan. 229, § 2. su: AG 41; SC, br. 22. Podimo redom:

⁴⁵ Crkveni su fakulteti otvoreni svima koji, bilo klerici bilo laici, imaju potvrdu da su dostojni u moralnom vladanju i da su završili upisane prethodne studije. Gornji tekst smo citirali iz originala kako stoji u Apostolskoj konstituciji pape Ivana Pavla II. od 15. travnja 1979. “Sapientia christiana”u: X. OCHOA, *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae, vol. VI. Leges annis 1979.-1985. editae* (dalje: LE), EDIURCLA, Roma, 1987., br. 31, stupac 7735.

1. AG 41. govori o misijskoj dužnosti laika, a ona se sastoji da "suraduju" i da "poučavaju u školama (...) oni laici koji na sveučilištima ili znanstvenim institutima promiču upoznavanje naroda i religija u svojim povijesnim i znanstveno-vjerskim istraživanjima."

2. SC br. 22, govori o stalnim predavačima na crkvenim fakultetima:

"In unaquaque facultate numerus docentium, imprimis stabilium, habeatur, qui ponderi incremento disciplinarum necnon debitae curae et profectui studentium respondeat."⁴⁶

Poznato je da su kroz povijest Crkve mnogi vjernici laici bili i teolozi i kanonisti. Zato i u naše vrijeme treba, koliko je moguće, uključiti i sposobne i dovoljno pripravljene laike da predaju na crkvenim sveučilištima one svete znanosti za koje su se dolično spremili i za koje imaju propisane uvjete (titula magisterija ili doktorat ili prokušana stručnost) bilo sveučilišta bilo određenoga fakulteta (Statuti). Važno je naglasiti kako je potrebno za predavanje svetih znanosti na visokim učilištima i fakultetima, također i opsluživanje kan. 812. koji kaže: "Oni koji na visokim učilištima predaju bilo koji bogoslovni predmet trebaju imati nalog mjerodavne crkvene vlasti." Dakle, za predavače na crkvenim učilištima, crkveni pastiri mogu uzeti klerike i laike obaju spolova.

3. DIONIŠTVO VJERNIKA LAIKA U SLUŽBI POSVEĆIVANJA

Crkveni zakonodavac, u kan. 230, § 1-3. govori o crkvenim službama i posluživanjima, te o primjerenom odgoju i izobrazbi laika kako bi mogli na zadovoljavajući način određene službe i služenja s uspjehom vršiti, ako ih crkveni pastiri uzmu u dotične službe i

⁴⁶ Na svakom fakultetu treba biti određeni broj stalnih predavača što odgovara važnosti i napretku pojedine discipline, kao i potrebna pomoć radi napretka studenata ("Sapientia Christina", u: OCHOA, LE, br. 22, stupac 7735).

služenja. Taj kanon nabraja tri vrste laičkih služba i služenja: a) stalne službe laika muškaraca: akolit i čitač (lektora) (§ 1); b) privremene liturgijske službe, (čitač) (§ 2); c) izvanredne dopunske službe (officia supplere), u slučaju nedostatka svećenika i đakona.

1. Stalne službe vjernika laika muškarca: akolit i čitač

Can. 230 - § 1. Viri laici, qui aetate dotibusque pollent Episcoporum conferentiae decreto statutis, per ritum liturgicum praescriptum ad ministeria lectoris et acolythi stabiliter assumi possunt; quae tamen ministeriorum collatio eiusdem ius non confert ad sustentationem remunerationemve ab Ecclesia praestandam.

Kan. 230 - § 1. Laici muškarci, koji imaju dob i vrline određene odlukom biskupske konferencije, mogu se po propisanom bogoslužnom obredu za stalno uzeti u službe čitača i akolita; ipak, to podjeljivanje služba ne daje im pravo na crkveno uzdržavanje ili naknadu.

Kanon 230, § 1. govori o trima određenim stvarima:

1. propisana je razlika između muškarca i žene kada pastiri uzimaju vjernike laike u stalne službe čitača i akolita;
2. određivanje dobi i vrline za prikladnost vjernika muškaraca za službu akolita i čitača prepušta se odredbama partikularnog prava, tj. odredbama Biskupske konferencije;
3. podjeljivanje stalnih služba čitača i akolita ne daje laicima pravo na crkveno uzdržavanje ili naknadu.

Podimo obrnutim redom. Kan. 230, § 1 odredio je da se podjeljivanjem služba čitača i akolita ne daje pravo vjernicima laicima "na crkveno uzdržavanje i naknadu". Jasan je propis ovog kanona, ali na tome ovdje nećemo ostati. Ipak ćemo nešto reći o pravičnom uzdržavanju vjernika laika koji obnašaju neke druge crkvene službe, tj. o pravu vjernika laika na crkveno uzdržavanje i naknadu za koju se pastiri trebaju pobrinuti kako bi pravično uzdržavali, ne samo klerike,

nego i vjernike laike kojima konkretno pastiri udjeljuju određene crkvene službe za koje ih nađu prikladnima. U kan. 1254, § 2. kaže se da crkvena dobra imaju vlastite svrhe, među koje je ubrojeno, također i "briga za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika". Pravedno je i dostojno da se i vjernike laike za njihov rad "ex iustitia" dolično nagradi. Zato, iako se strogo ovo ne odnosi na propis kan. 230, § 1. što se, istini za volju, izričito kaže i kan. 231, § 2. ipak smatram kako je ovdje potrebno naglasiti da se za neke druge crkvene službe vjericima laicima treba osigurati dotičnu naknadu, kako bi dolično mogli živjeti i oni i njihova obitelj. Zakonik iz 1983. kaže u kan. 231. da se za one koji se "za trajno ili privremeno odrede za posebno služenje Crkve" (§ 1), tj. da "vjernici laici imaju pravo na dostojnu, svome položaju prikladnu naknadu kojom će moći, uz održavanje propisa građanskog prava, dolično udovoljavati svojim potrebama i potrebama obitelji; isto tako, imaju pravo da im se na prikladan način zajamči socijalno i zdravstveno osiguranje" (§ 2).⁴⁷

Izvor za kan. 230, § 1. jest *Motu proprio* pape Pavla VI. od 15. 08. 1972. "Ministeria quaedam", br. III., VII., XII.

⁴⁷ Ovdje smatramo da je potrebno spomenuti dokumente II. vat. sabora: AA 22. koji kaže: "Pastiri Crkve trebaju rado i sa zahvalnošću prihvatiti te laike, brinuti se da njihov položaj, koliko je najviše moguće, odgovara zahtjevima pravednosti, jednakosti i ljubavi, naročito što se tiče izvora za uzdržavanje njih i njihovih obitelji, brinući se ujedno i za njihovu neophodnu naobrazbu, duhovnu podršku i poticanje." AG 17. kaže: "Bude li se činilo nužno i prikladno, neka se osnuje Djelo (Opus, mogli bismo reći neki fond ili zaklada m. op.) za katehiste." Crkveni zakonodavac je imao u vidu dokumente II. vaticanskog sabora: AA 22. i AG 17. dok je formulirao kan. 231, § 2. Trebalo bi da svaka (nad)biskupija u Republici Hrvatskoj, osnuje na razini (nad)biskupije, uz ustanovu za uzdržavanje klera, također i drugu ustanovu koja bi bila za uzdržavanje drugih crkvenih službenika. Pod pojam "drugi crkveni službenici", smatramo da se smjera na one članove (muškarci i žene), koji su i članovi ustanova posvećenog života koji nisu klerici i vjernici laici (muškarci i žene) kojima su biskupi podijelili neku stalnu službu unutar određene (nad)biskupije. Usp. *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*. Povijest nastanka i komentar Nikola Eterović. Predgovor Josip Božanić, Glas Koncila, Zagreb., 2001, str. 317. O utjecaju II. vaticanskoga sabora na odredbe o crkvenim vremenitim dobrima: usp. J. BRKAN, "Utjecaj drugog vaticanskog sabora na V. knjigu Zakonika iz 1983. o Crkvenim vremenitim dobrima", u: *Bogoslovska Smotra*, 73(2003.), br. 1, str. 155-173. O Crkvenim službama općenito usp. J. BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, Bogoslovna biblioteka, knjiga 24., Makarska, 1997., str.277 sl.

Br. III: "Službe se mogu podjeljivati vjernicima laicima, tako da se one ne smatraju pridržanim kandidatima za sakrament reda;

br. VII: "Postavljanje za lektora i akolita, prema Časnoj tradiciji Crkve, pridržaje se muškarcima";

br. XII: "Podjeljivanje službi ne daje pravo na uzdržavanje ili naknadu koju bi Crkva bila dužna pružati."⁴⁸

Dob i vrline za vjernika muškarca koje pastiri uzimlju u službe čitača i akolita, Hrvatska je biskupska konferencija prihvatila odredbe BKJ. iz 1984. Dopunska odredba na kan. 230, § 1. glasi: "Muževi laici mogu se uzeti u stalnu službu čitača i akolita uz sljedeće uvjete:

1. da su navršili 25 godina života,
2. da provode uzoran kršćanski život,
3. da su na način propisan od dijecezanskog biskupa stekli prikladnu formaciju za uspješno vršenje tih službi."⁴⁹

Kada se govori o podjeljivanju stalnih služba čitača i akolita samo vjernicima muškarcima, i nama, kao i nekim drugima, u ovom slučaju⁵⁰, upada u oči formulacija, odnosno odredba kan. 230, § 1. koji govori o *laicima muškarcima* (viri laici), a ne općenito o laicima obaju spolova, tj. ne i o ženama ili općenito vjernicima laicima. Takav govor crkvenog zakonodavca isključuje žene iz pojedinih laičkih služba, odnosno Kristove vjernice žene crkveni zakonodavac razlikuje od Kristovih vjernika muškaraca. Kada Sveti Otac Ivan Pavao II. vrhovni

⁴⁸ Motu proprio Pavla VI, "Ministeria quaedam", objavljen je u AAS 64(1972.), str. 529-534. Mi smo preuzeli prijevod na hrvatski iz: *Nova et Veteram*, posebni otisak: Dokumenti, br. 2, 27(1977.), svezak 2, str. 249-250. Cijeli je dokument na str. 247-251.

⁴⁹ Dopunske odredbe partikularnog kanonskog prava koje je prihvatila Biskupska konferencija Jugoslavije uz opće norme Crkvenog Zakonika, 9. 11. 1984. Prot. br. 414/BK-1984. koje je odobrila Kongregacija za biskupe Prot. 41/84 od 17. studenog 1984 i prihvatila ih je Hrvatska biskupska konferencija 12. listopada 1994. Tekst smo preuzeli iz: *Službene Vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, br. 1-1994. (2), Zagreb 24. prosinca 1994., str. 7.

⁵⁰ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, "Učiteljstvo i zajednica vjernika kao nosioci odgovornosti za rast i budućnost vjere," u: *U službi Riječi*. Spomenspis prigodom 75. obljetnice rođenja o. Franje Careva, ofm, Služba Božja, Makarska, 1991., str. 215.

crkveni zakonodavac, govoreći o ulozi žena u Crkvi, naglasio je da i one mogu biti uzete za one crkvene funkcije koje pravo određuje za laike, te izričito kaže "riservate al dal diritto ai laici". U slučaju kan. 230, § 1. nije govor o službama koje pravo određuje za laike općenito, nego za laičke službe koje su rezervirane samo muškarcima. Iako Ivan Pavao II., kada govori općenito, ne razlikuje laike muškarce od laikinja, tj. od Kristovih vjernica,⁵¹ treba naglasiti da u kan. 230, § 1. ne vrijedi opće načelo, opće pravilo, da ono što je određeno za vjernike laike u pravu vrijedi za oba spola, nego čini iznimku. Ovdje je iznimka pravne naravi (pravo je promjenljivo, ono ima razvoj, evoluciju, ono služi instituciji u vremenu), tako da Crkveni zakonodavac može ovaj kanon, izmijeniti, ali za sada je još na snazi kan. 230, § 1. Dok ga mjerodavni crkveni zakonodavac ne izmijeni on ostaje na snazi i obvezuje sve Kristove vjernike i one koji su mjerodavni donositi partikularne zakone i odluke.

Zakonik iz 1983. proglasio je Ivan Pavao II. obvezujućim za svu Katoličku crkvu latinskog obreda, upotreba samog latinskog termina "Viri laici" (Laici muškarci), određuje kao iznimku da se žene ne mogu "po bogoslužnom obredu za stalno uzeti u službe čitača i akolita", iako te službe, govoreći općenito, mogu pripasti vjernicima laicima. Dok se kaže "mogu", ne znači da "moraju". Mogli bismo reći kako se ovdje radi o pravnoj iznimci koju je već Papa Pavao VI. 15. 08. 1972. u Motu proprio "Ministeria quedam", br. VIII. odredio riječima: "prema časnoj tradiciji Crkve, pridržaje se muškarcima (služba lektora i akolita m. op.)". Dakle, ostalo se na "Časnoj tradiciji Crkve", što ne znači da ju vrhovni crkveni zakonodavac ne može izmijeniti, ali smo svjedoci da je još na snazi određena odredba. U ovom slučaju, ta konkretna "Časna tradicija" još nije napuštena i crkveni pastiri ne mogu uzeti u stalnu crkvenu službu čitača (lektora) i akolita žene.

U Zakoniku iz 1983., osjeća se ipak određena evolucija u odnosu prema vjernicama ženama, imajući u vidu prethodno crkveno

⁵¹ *Ivan Pavao II.* apostolska post-sinodalna pobudnica post-Sinodale, "Ecclesia in Europa" od 28. lipnja 2003., br. 43 govori o ženi ovim riječima: "(..) identica è la dignità della donna e dell'uomo (...), le sue doti vengono maggiormente valorizzate, anche mediante l'assunzione delle funzioni ecclesiali riservate dal diritto ai laici."

zakonodavstvo, tj. crkveno zakonodavstvo i pravno shvaćanje prije 1983. U nekim slučajevima u Crkvi je posebna zadaća žene, a posebna muškarca. Tu se radi o iznimkama radi različitih razloga koje je Crkva kao ustanova zadržala. U Zakoniku iz 1983. nije se odstupilo od općenitoga načela koji je bio postavljen prije reforme Zakonika, a taj je temeljna jednakosti svih Kristovih vjernika.⁵² U kan. 208 kaže se: "Među svim vjernicima, upravo po njihovu preporođenju u Kristu, s obzirom na dostojanstvo i djelovanje vrijedi istinska jednakost kojom svi, svatko prema svojem položaju i službi, sudjeluju u izgradnji Kristova Tijela." U katoličkoj teologiji, crkvenom zakonodavstvu kao i u zakonodavstvu raznih svjetovnih društava ženama se priznaje jednako dostojanstvo, rekli bismo, izjednačavanje spolova, ali mnogi zaboravljaju činjenicu da se ne može dostojanstvo miješati s različitim funkcijama i u Katoličkoj crkvi i u svjetovnom društvu. U ovom problemu treba slušati Crkveno Učiteljstvo te crkvenog zakonodavca i uvijek se zauzimati za jednakopravnost spolova u dostojanstvu, a prihvatiti nauk Učiteljstva Crkve o zaduženjima, odnosno, o službama u Crkvenoj zajednici.

Istini za volju, u Zakoniku iz 1917. i kroz povijest Crkve još i više, bilo je u Crkvi razlika između služba za muškarce i onih za žene. U Zakoniku iz 1983. ima ih manje. Na takav stav Crkve prema ženama utjecale su razne znanstvene ili neznanstvene predrasude i povijesne okolnosti o sposobnosti žene da preuzme i najdelikatnije službe. Crkva kao vidljivi organizam se usavršava, ide Kristovim putem prema eshatonu. Podsjetimo se da se u povijesti Crkve nije ženama olako dozvoljavalo pristup oltaru, službi upravljanja, naučavanja i posvećivanja.

Iako su u Zakoniku iz 1983. razlike u službama među članovima Crkve, očito još ostale ipak se može reći da ih barem ima manje.⁵³

⁵² Usp. *Communicationes* 1(1969), str. 82-83.

⁵³ Uz opći propis da žena ne može biti klerik, ima i drugih konkretnih kanona u Zakoniku iz 1983. koji se odnose samo za jedan spol, za koji bi se moglo reći, da i u naše vrijeme, još podržavaju razliku spolova u kanonskom pravnom poretku: usp. npr. kan. 230, § 1; 233, § 2; 236, § 2; 251, § 1; 614; 1024; 1083, § 1; 1089. Npr. članovi ustanova posvećenoga života mogu biti klerici i laici, te što se tiče njihovog djelovanja treba se držati kan. 606, koji je propisuje: "Što je određeno za ustanove posvećenoga života i njihove članove s jednakim pravom vrijedi za oba spola, osim

Promjenom saznanja o ženi u Crkvi i društvu pomalo se ide u prilog operativnog (radnog) izjednačivanja spolova, ali se, imajući u vidu povijest Kristove Crkve, neće neke razlike između muškarca i žene tako brzo izmijeniti, a neke će razlike uvijek ostati, jer, naime, muškarac ne može sve raditi kao žena i obrnuto. Svaka institucija drži do svoje tradicije, njezine promjene idu vrlo sporo, a Crkvu u ovom radu vidimo više kao instituciju nego kao Otajstveno Tijelo Kristovo. Zakoni su sredstva, mehanizmi koji ustrajavaju institucije, oni moraju biti mogući i jasni, ali uvijek trebaju poštovati dostojanstvo ljudske osobe. To što svi članovi Crkve ne mogu raditi sve podjednako nije protiv dostojanstva ljudske osobe već na izgradnju institucije. Ta svi udovi u tijelu su vrijedni i svi vrše onu funkciju koja je potrebna cijelom tijelu (organizmu). Oni pomažu jedni drugima kako svi ne bi imali istu ulogu (zubi, ruke, noge, trbuh, srce, itd.) No, kako bilo da bilo, Crkva poštuje ulogu žene, posebno kada znamo da se iza Presvetog Trojstva u Crkvi najviše slavi Bogorodica, koja je Majka Crkve. Ona je poučila prisutne u Kani Galilejskoj "što vam god rekne, učinite"(Iv 2, 5) . Taj koji nam govori, u našem slučaju, to je za nas mjerodavni crkveni auktoritet koji je Vikar Isusa Krista na zemlji. Što danas pastiri žene ne smiju prema zakonima uzeti za stalno na službu čitača i akolita, to prihvaćamo kao rješenje crkvenog zakonodavca. Ipak u određenom slučaju pastiri smiju uzeti, također žene za čitača i druge službe, ali još ne za službu akolita; u takvim slučajevima treba se držati crkvenih propisa (kan. 230, § 2).

Što se tiče zakona za različite spolove u Zakoniku 1983. treba naglasiti da neke stvari mogu vršiti muškarci i žene podjednako, a neke ne jednakim pravom. Tako imamo kan. 208-232 koji govore općenito o obvezama i pravima svih vjernika, kanoni 224-231. su posvećeni obvezama i pravima vjernika laika. Postoje u Zakoniku iz 1983. i kanoni koji se odnose samo na muškarce i kanoni koji se odnose samo

ako se što drugo utvrdi iz sklopa govora ili iz naravi stvari". Ovdje je riječ o uvjetima jer se u Zakoniku iz 1983. kaže *nisi*, što na hrvatski prevodimo "osim ako". Kada je riječ o upravnom aktu, onda prema kan. 39 : "Uvjeti u upravnom aktu samo se tada smatraju dodatnima za valjanost kada su izrečeni riječima: *ako, osim ako, samo ako.*" Usp. A. MONTAN, *Il diritto nella vita e nella missione della Chiesa*, str. 215-218.

na žene.⁵⁴

3. *Privremene liturgijske službe vjernika laika: čitač, služba tumača, pjevača i druge službe*

Can. 230 -§ 2. Laici ec temporanea deputatione in actionibus liturgicis munus lectoris implere possunt; item omnes laici muneribus commentatoris, cantoris aliisve ad normam iuris fungi possunt.

Kan. 230 - § 2. Laici mogu na temelju privremenog naloga obavljati službu čitača u bogoslužnim djelovanjima; isto tako, svi laici mogu obavljati službe tumača, pjevača i druge prema pravnoj odredbi.

Izvor za kan. 230, § 2 jest *Motu proprio* pape Pavla VI. "Ministeria Quaedam", br. V., koji propisuje:

"Lektor se postavlja sa zadatkom koji je njemu vlastiti, da u liturgijskim sastancima čita riječ Božju. Stoga u Misi i drugim svetim činima obavlja čitanje iz Svetog pisma (ali ne Evandjelje); u nedostatku psalmiste, između čitanja recitira psalam; gdje nema đakona ili kantora on najavljuje nakane opće molitve; vodi pjevanje i ravna sudjelovanje vjernog puka; priprema vjernike za dostojno primanje sakramenata. Moći će također ukoliko bi bilo potrebno brinuti se za pripremanje drugih vjernika koji, po privremenom ovlaštenju, čitaju u liturgijskim činima Sveto pismo. Da bi prikladnije i što savršenije ispunjavao ova zaduženja neka Sveto pismo neprestano razmatra.

Lektor, svjestan primljene službe, neka svim silama nastoji i prikladna sredstva neka upotrijebi kako bi danomice što potpunije stjecao slatki i živi osjećaj i spoznanje Svetog pisma po kojima postaje savršeniji Gospodinov učenik."⁵⁵

Službu čitača (lektora) i akolita podjeljuje biskup ili viši poglavar

⁵⁴ Usp. L. CHIAPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale, Libri I-II-II*, Edizioni Dehoniane-Napoli, 1988, str. 135-136.

⁵⁵ Usp. *Sacrosanctum Concilium*, br. 24; *Dei Verbum*, br. 25. Prijevod smo preuzeli iz već citirane "Nova et Vetera", str. 249.

kleričke ustanove, a za privremenu, dopunsku službu čitača nije potreban posebni bogoslužni obred, kako je to predviđeno u "Rimskom Pontifikalu", za stalne službe čitača i akolita.⁵⁶

4. Izvanredne, dopunske laičke službe, posebno u slučaju nedostatka svećenika i đakona

Can. 230 - § 3. Ubi Ecclesiae necessitas id suadeat, deficientibus ministris possunt etiam laici, etsi non sint lectores vel acolythi, quaedam eorundem officia supplere, videlicet ministerium verbi ecercere, precibus liturgicis praeesse, baptismum conferre atque sacram communionem distribuere, iuxta iuris praescripta.

Kan. 230 - § 3. Gdje bi potreba Crkve to savjetovala, ako nema službenika, mogu i laici, ako nisu čitači ili akoliti, preuzeti neke njihove zadaće, naime, obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti i dijeliti svetu pričest prema pravnim propisima

Izvori za kan. 230, § 3. jest AA 24; te dokumenti Kongregacija:

1. Svete Kongregacije za disciplinu sakramenata sve do 11. 7. 1975., a od toga datuma Svete Kongregacije za sakramente, *Instrukcija* od 30. travnja 1969. "Fidei custos";

2. Sveta Kongregacija za klerike: *odgovor* od 20. studenoga 1973.

AA, br. 24 kaže:

"(...) Hijerarhija povjerava laicima i neke zadatke koji su više vezani uz službu pastira: tako izlaganje kršćanske doktrine, neke liturgijske čine, brigu za duše. Snagom te misije laici su u izvršavanju

⁵⁶ Usp. *Rimski Pontifikal*, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1998. U stalnu službu čitača i akolita prima, prema određenom bogoslužnom obredu, biskup ili viši redovnički poglavar kleričke ustanove (npr. kod Franjevaca OFM, to su: general, generalni vikar, provincijal, provincijalni vikar).

ovih zadataka potpuno podređeni višem crkvenom vodstvu.”

Kada je govor o službama *ad actum*, odnosno izvanrednim, dopunskim ili privremenim crkvenim službama koje mogu vršiti vjernici laici, ako su pravno za njih sposobni, misli se na laike oba spola. Za takve službe nije predviđen liturgijski obred prema liturgijskim knjigama. Tu je dovoljno da dotičnoga ili dotičnu pastir uzme za neku pomoć koju bi inače trebao vršiti posvećeni službenik ili stalni službenik. Ne radi se o zapovijedi nego se kaže "laici (...) possunt", tj. laici mogu, ako ih pastiri uzmu vršiti privremene službe. Što se tiče žena⁵⁷ koje služe oltaru, jasno je istumačeno da i žene mogu čitati kod oltara, mogu dijeliti svetu pričest, ali kao izvanredni službenici te vršiti druge službe kako je predvidio kan. 230, § 3. Važno je ovdje naglasiti da su dopunske ili privremene službe koje vrše bilo muškarci bilo žene, samo *ex temporanea deputatione* (privremeno ovlaštene).

⁵⁷

Usp. *Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici authenticae interpretando*, Odgovor: *Utrum munera*, od 30, lipnja 1992., u: AAS 86(1994.), str. 541-541: D. Utrum inter munera liturgica quibus laici, sive viri sive mulieres, iuxta C.I.C. can. 230 § 2 fungi possunt, adnumerari etiam possit servitium ad altare. R. Affirmative et iuxta instructiones a Sede Apostolica dandas". Instrukciju (uputu) je dala Kongregacija za božanski kult i disciplinu sakramenata, u okružnom pismu *Credo doveroso*, poštovanim ocima predsjednicima biskupskih konferencija o liturgijskoj službi laika, Prot. br. 2482/93. 15. ožujka 1994. (*Enchiridion Vaticanum*, br. 14, str. 589-596. Što se tiče služenju žena oltaru vidi: F. W. THIELE, "Servizio delle donne all'altare", u: *Notitiae*, 30(1994.), str. 351- 355. Papa Ivan Pavao II. Uputio je pismo 29. lipnja 1995. svim ženama cijeloga svijeta, gdje u br. 11. piše da treba poštovati dostojanstvo žene, temeljna prava svake žene, ali da je, prema crkvenoj tradiciji ministerijalno svećeništvo pridržano samo muškarcima. Na talijanskom piše ovako: "Se Christo-con libera e sovrana scelta, ben testimoniata nel Vangelo e nella costante tradizione ecclesiale – ha affidato soltanto agli uomini il compito di essere „icona“ del suo volto di „pastore“ e di „sposo“ della Chiesa attraverso l' esercizio del sacerdozio ministeriale, cioè nulla toglie al ruolo delle donne, come del resto a quello degli altri membri della Chiesa non investiti del sacro ministero, essendo per altro tutti ugualmente dotati della dignità propria del „sacerdozio comune“ radicato nel Battesimo. Tali distinzioni di ruolo, infatti, non vanno interpretate alla luce dei canoni di funzionalità propri delle società umane, ma con i criteri specifici dell'economia sacramental/e, ossia di quella economia di "segni" liberamente scelti da Dio per rendersi presente in mezzo agli uomini. (...).(Cijeli tekst se nalazi kod autora).

U posebnim slučajevima, prema kan. 230, § 3 laici, bilo muškarci bilo žene, mogu vršiti crkvene službe, ali u slučajevima, kada se radi o dijeljenju svete pričesti, onda izvanredni ili privremeni službenici, kada su u crkvi prisutni stalni službenici, a ovi nisu na neki način zapriječeni, privremenim službenicima ili službenicama, nije dopušteno dijeliti svetu pričest.⁵⁸

ZAKLJUČAK

Od samog početka Kristove crkve, sakramentom krštenja i potvrde, svi su Kristovi vjernici osposobljeni i kao takvi pozvani i poslani da budi dionici Kristove svećeničke, proročke i Kraljevske službe. U tom dioništvu, sudjelovanju ili poslanju u izgradnji Crkve bilo je kroz Crkvenu povijest, a i danas postoje čak bitne razlike u konkretnim slučajevima. U Crkvi, kao vidljivom organizmu, postoje dvije bitne kategorije vjernika: klerici (biskupi, svećenici i đakoni), te laici; iz jednih i drugih ima, također i članova posvećenoga života. Vjernika laika je najviše u Kristovoj Crkvi, njima je svjetovnost bitna oznaka u odnosu na klerike i članove ustanova posvećenoga života. Govoreći teološki, laici su osposobljeni sakramentima krštenja i potvrde (pomazani) i mogu biti dionici Kristove trostruke službe:

⁵⁸ *Pontificium Commissio Codici iuris authenticae interpretando*, Odgovor: *Utrum minister*, od 20. veljače 1987., u: AAS 30(1988.), str. 1373: "D. Utrum minister extraordinarius sacrae communionis, ad normam can. 910 § 2 i 230 § 3. deputatus, suum munus suppletorium exercere possit etiam cum praesentes sint in ecclesia, etsi ad celebrationem eucharisticam non participantes, ministri ordinarii, qui non sint quoque modo impediti. R. Negative."

Kako vidimo, već su po katoličkom svijetu nastali razni abuzusi, tako da stalni službenici i kada im nije nužno potrebno, uzimlju privremene službenike da dijele svetu pričest, zaboravljajući da je to teška obveza preuzeta na ređenju. Samo svećenici mogu slaviti svetu misu i pretvarati kruh i vino u tijelo i i krv samoga Gospodina Isusa Krista u čije ime svećenici djeluju jer je "actuio praesbyteri action Christi" I dolikuje da, ako ikako mogu, da sami dijele vjernicima svetu pričest. Ni u kakvom slučaju nije dopušteno da se vjernici laici sami pričešćuju na oltaru, njima treba uvijek svetu pričest podijeliti. Usp. *Naputak...*, čl. 8, str 40-42. Na str. 51. *Naputka* čitamo: " Opozvani su posebni zakoni i važeći običaji koji su suprotni ovim odredbama, kao i moguće ovlasti koje je dala *ad experimentum* Sveta Stolica ili bilo koji drugi autoritet koji joj podliježe."

svećeničke, proročke i kraljevske. Bitna je (ontološka) razlika što laici nisu zaređeni, tj. vjernici laici nisu osposobljeni svetim redom da u potpunosti sudjeluju, već mogu surađivati, prema pravnim propisima i odlukama, u rečenim trima službama. U našem smo izlaganju vidjeli da vjernike laike posvećeni pastiri mogu uzeti u crkvene službe (savjetnici u raznim biskupijskim i župnim vijećima, kolegijalnim sudovima, orguljaši, pomagači u liturgiji, katehete, predavači, itd.), Za stalnu službu akolita i čitača mogu biti uzeti samo laici muškarci. Tu se očito zapaža funkcionalna nejednakost između spolova u stalnim službama, jer, naime, samo laike muškarce mogu pastiri uzeti, po liturgijskim obredima i crkvenom pravu, u službe akolita i čitača, dok žene ne mogu nikada biti uzete za stalno u službu akolita; u službu čitača žena može biti uzeta, ali samo privremeno ili dopunski, prema odredbama općeg i partikularnog prava, te odluka sa strane nadležnih crkvenih vlasti. Iako podjela služba laicima akolita i čitača ne uključuju crkveno materijalno uzdržavanja i naknadu, ipak laicima za njihove službe (stručni rad, katehizaciju, rad u raznim crkvenim ustanovama, profesori, itd.) trebaju pastiri- ex iustiti- osigurati pravednu naknadu, te zajamčiti prikladan način socijalnog i zdravstvenog osiguranja. I na kraju trebamo reći da vjernici laici mogu u Crkvi obnašati sve one službe za koje su osposobljeni, i sve one službe koje im se mogu povjeriti prema propisima kanonskoga prava i odlukama, a nisu, u nekim krajevima, zabranjene. Temeljna je razlika između laičkih i kleričkih služba, ako se uopće mogu tako izraziti, što samo klerici mogu vršiti one crkvene službe za koje se traži sveti red, a laici ostale, prema propisima prava. I još treba reći da je nakon II. vatikanskoga sabora vjernicima laicima otvorenija mogućnost, da na svoj laički način, imaju udjela u Kristovim trima službama, u višestrukom apostolskom djelovanju. Kako danas stvari stoje, ne bismo rekli kako vjernici laici imaju baš toliko veliki prostor djelovanja u Kristovoj svećeničkoj i Kraljevskoj službi, ali vjernici laici ipak mogu posebno izgrađivati svijet na Kristovu putu, posebno u Kristovoj proročkoj službi, životom i riječju prema nauci i disciplini Katoličke crkve latinskog obreda.

PARTICIPATION OF LAY PERSONS IN CHRIST'S PRIESTLY, PROPHETIC AND KINGLY SERVICE (CAN. 228-230)

Summary

In this work the author has elaborated the involvement of lay persons by Church shepherds, in accordance with legal regulations, to become participants in Christ's priestly, prophetic and kingly service (can.228-230). Theologically speaking, lay persons are competent through the sacrament of baptism and confirmation, and even have duties and rights to be involved by the shepherds at the church services that do not explicitly demand the holy order (bishop, presbyter, deacon). Legally speaking, there are three kinds of the faithful in the church structure: clergy, lay persons and members of the institutions of consecrated life. In accordance with these categories, the Church legislator has brought regulations on the participation of Christ's congregation in Christ's threefold service. For the purpose of better understanding of the main problem, the author has divided the work into two parts: 1. The concept of lay person in Church reality throughout history; 2. Participation of lay persons in Christ's priestly, prophetic and kingly service, as expounded in the Code from 1983 and in some relevant church documents. The work consists of: introduction, elaboration of the topic, and conclusion. First, the concept of lay person in the history of Church has been analyzed and the development of the lay persons participation in threefold Christ's service presented. As regards the threefold Christ's service (*munus sanctificandi*, *munus docendi* and *munus regendi*), it is necessary to point out that, though the legislator has tried to put in a legal framework, i.e. to concretize, the teaching of II. Vatican Council, he has not given a decisive space to lay persons in administering services (lay persons are mainly counsellors and qualified persons, and do not have a deciding vote), or in consecrating services (permanent acolyte is only for male believers), there isn't much talk about universal priesthood of the faithful. The author points out that lay persons can take part in teaching, but, still, they are excluded from homily. Although the author evaluates, concretely and legally, the participation

of lay persons in threefold Christ's services, yet there are historical and profoundly theological and synodal reflections on the lay persons competence to be taken in the service for which they are qualified through the sacrament of baptism and confirmation. The problem has been treated more within the Church legal frame, i.e. from legal point of view, but the author has also had in mind ecclesiastical solutions of II. Vatican Council. Thus, the author has treated the following in the second part: 1. Participation of lay persons in Christ's kingly service (can. 228 & 1-2), where he has presented the Church discipline on the competence of lay persons to be taken in Church services by the shepherds and to give them the charge of various tasks in the development of Christ's church (*munus regendi*). Those services would be: councillors in various councils and tribunals, experts, assistants in various church institutions; 2. Participation of lay persons in the service of teaching (can. 229 par.1-3). Here the author has elaborated the lay persons obligation and right to study the church doctrine, as well as the lay persons right to improve themselves in sacred sciences at Church universities and colleges, so that they can be engaged to teach the sacred sciences as lecturers and to be able, if necessary, to defend the Church doctrine (*munus docendi*); 3. participation of lay persons in the service of consecration (*munus sanctificandi*). Here the author points at permanent church services: acolyte and reader, as well as at temporary Church services: interpreter, chorister, catechist, etc., and he also stresses that, according to church regulations, shepherds can only take male lay persons for an acolyte and reader in permanent service, while for temporary service readers and other employees of either sexes can be taken in case of lack of priest and deacons. In the end the author warns the readers that shepherds can take lay persons of both sexes for all those Church services that do not demand the holy order or specified sex.

Key words: lay person, clergyman, participation, consecration service, prophetic service, acolyte, reader, duties.